

# HET KOLONIAAL WEEKBLAD

## ORGAAN DER VEREENIGING

# OOST EN WEST

OPGERICHT DOOR KOLONEL G.E.V.L. VAN ZUYLEN,  
21 MAART 1900.

„HET KOLONIAAL BELANG IS EEN  
ALGEMEEN NEDERLANDSCH BELANG”

### Abonnementsprijs per jaar:

Vrij aan huis of franco per post binnenland, bij vooruitbetaling . . . f 1.50  
Voor Oost-Indië en het Buitenland . . . „ 4.—  
Afzonderlijke nummers . . . „ 0.05



Per regel . . . f 0.15  
Bij plaatsing van 500 regels . . . „ 0.12 1/2  
„ „ 1000 „ . . . „ 0.10

### Prijs der Advertentiën:

f 0.15  
„ 0.12 1/2  
„ 0.10

MEDEDEELINGEN of INGEZONDEN STUKKEN moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie”, en gezonden aan de Presidente: 7a HEERENGRACHT, DEN HAAG.

Voor Administratie en Verandering van Woonplaats wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, 51 Verhulststraat. □  
Voor Advertentiën tot de Drukkerij „LUCTOR ET EMERGO”, AMALIA VAN SOLMSSTRAAT, Telefoon 4424, beiden DEN HAAG

### Inhoud van dit nummer.

Jaarverslag Algemeene Vergadering. — Perskroniek. — Uit de O.-I. Mail. — West-Indië. — Van Vr. Koloniën. — Oost- en West-Ind. Litt. Overzicht. — Leeszaal Heulstraat 17. — Officiële Berichten. — Passagierslijst.

## Verslag der Jaarlijksche ALGEMEENE VERGADERING

gehouden te BREDA op den 11 Augustus 1908.

Aanwezig waren als afgevaardigden der Afdelingen de Heeren:

J. C. van Reijn voor Breda,  
A. Walland voor Zutphen,  
O. H. Kuyck voor Apeldoorn,  
H. Kohlbrugge voor Utrecht,  
Mr. E. Rijke voor Leiden,  
L. A. H. Lamie voor Arnhem,  
E. C. J. Schwippert voor Den Haag,  
A. B. I. Prakken, als plaatsvervangend afgevaardigde.

De afdelingen Amsterdam, Rotterdam, Nijmegen en Parijs waren niet vertegenwoordigd.

Als leden van het Hoofdbestuur waren tegenwoordig, behalve de reeds gen. heeren v. Reijn, Lamie en Kuyck, mevr. N. v. Zuylen-Tromp, presid., de heer C. R. Bakhuizen v. d. Brink, vice-presid., A. A. C. Harting, wd. secretaris en wd. penningmeester, mevrouw M. ten Bosch-Boscher en de heer Th. J. A. van Zijll de Jong, benevens de gewone leden: W. Munniks de Jongh, mej. C. Lammerts v. Bueren, Jhr. O. J. B. van Beresteijn, mevrouw Utermarck-De Wit en L. J. Lefèbre.

Met een welkomstgroet opende de presidente ten 2 ure de vergadering.

De notulen van de vorige algemeene vergadering, welke in het Koloniaal Weekblad hadden gestaan met de daarop gemaakte bemerkingen en dus als bekend mochten worden beschouwd, worden, aangezien niemand ter vergadering hiertegen bedenking heeft, zonder stemming goedgekeurd en vastgesteld.

De presidente deelt alsnu mede, dat het door den heer Bakhuizen van den Brink opgemaakte jaarverslag over het afgelopen tijdvak, hetwelk door het Hoofdbestuur goedgekeurd was, door niet opgehelderde omstandigheden was zoek geraakt. Zij had opnieuw een verslag samengesteld, dat misschien niet geheel volledig is, maar waarin zij, nu zij voor de laatste maal de vergadering als presidente zou leiden, tevens haar persoonlijke overtuiging omtrent den bloei en den vooruitgang van de vereeniging „Oost en West” had neergelegd.

Nadat dit verslag, dat in het volgende weekblad zal worden opgenomen, door haar was voorgelezen, stelde de presid. voor, dat het ter vervulling in handen van het nieuw te kiezen Dag. Bestuur zou worden gesteld voor de eventuele uitgave in brochurevorm.

In aansluiting hiermede bracht de presidente ter sprake de uitgave van een jaarboekje, bevattende de verslagen, de reglementen en statuten en een naamlijst der leden. Hieraan waren groote kosten verbonden. Na met den drukker gehouden overleg, zou een beperkt aantal exemplaren (1000) voor plm. f 170 geleverd kunnen worden. Het denkbeeld werd opgeworpen, dat de afdelingen, ter tegemoet-

koming in de kosten, voor de door haar benodigde exemplaren iets zouden betalen, bijv. 10 cent per exemplaar. Op voorstel van den heer Bakhuizen van den Brink werd de verdere bespreking uitgesteld tot straks bij de behandeling der begrooting voor 1909, in het bijzonder van den memoriepost voor buitengewone uitgaven voor propaganda enz.

Hierop volgde de rekening en verantwoording van den penningmeester van het Hoofdbestuur over het jaar 1907 en werd het zaakbetrekkelijk rapport der verificatie-commissie voorgelezen. Na een gediscussie, waarbij o. a. door het Hoofdbestuur de toezegging werd gedaan, om de som van f 5000, bij het agentschap der Nederlandsche Bank in gesloten bewaaring berustende, nu in open bewaaring te doen overgaan, werd die rekening goedgekeurd en de intusschen afgetreden penningmeester, de heer Schröder, gedeachargeerd.

In volgorde van de agenda werden nu de begrotingen voor de jaren 1908 en 1909 besproken. Die van 1908 werd na eenige toelichtingen van den wd. penningmeester, en een opmerking betreffende de kosten van inrichting, door den heer Kohlbrugge in het midden gebracht, aangenomen. Aangaande de begrooting voor 1909 licht de heer Bakhuizen van den Brink toe de daarop voorkomende posten:

Fonds tot ondersteuning van personen, commissiën en instellingen;

Fonds voor bijstand, opvoeding en leiding van in Europa studeerende Indische jongelieden, en de andere memorieposten.

Met een begin van vestiging dier fondsen wilde t H.B. trachten tegemoet te komen aan de meermalen geuite wenschen, in de eerste plaats, dat de Vereeniging het hare doe, opdat waar in den geest harer statuten geldelijke of zedelijke hulp te verleen was, die worde verstrekt, om verder samen te werken met andere vereenigingen of instellingen, voor zoover deze in gelijke richting sturen als de vereeniging Oost en West, en om hier jongelieden uit Nederlandsch-Indië zoo noodig bij te staan in hunne studies of verdere ontwikkeling. Voor laatstgemeld doel is het Hoofdbestuur reeds de medewerking toegezegd van het fonds, onder den naam van Kernfonds te Batavia gesteld, ter gelegenheid van het aftreden als hoogleraar van professor Kern, wegens het bereiken van den wettelijken leeftijd. Voorts meende het Hoofdbestuur, dat bijzondere maatregelen noodig waren, om de Vereen. nieuwe kracht te geven, in de eerste plaats door pogingen in het werk te stellen tot belangrijke uitbreiding van het aantal leden. Ook om het orgaan te kunnen doen beantwoorden aan de verschillende uitgesproken wenschen zullen vermoedelijk buitengewone maatregelen noodig zijn. Tot bestrijding der uitgaven, aan een en ander verbonden, zullen voorloopig de gewone middelen wel niet toereikend zijn. Het H.B. vraagt de machtiging om, voor zooveel noodig, te mogen beschikken over de aanwezige gelden uit het legaat Post, het aan het beleid van het Hoofdbestuur overlatend, hoeveel daarvan voor het beoogde doel zal noodig blijken.

De heer v. Beresteijn stelt de vraag: waarmede en op welke wijze men dacht propaganda te maken?

De heer Bakhuizen van den Brink deelde daarop mede, hieromtrent moeilijk in bijzonderheden te kunnen treden, maar dat hij voor zich dacht, dat bijv., kon worden begonnen met te zien wat met een ruim verspreide pakkende circulaire ware uit

te werken, wat voorts op andere wijze door groo-tere bekendheid van ons streven in de verkregen resultaten ware te bereiken, en eindelijk door het mogelijke te doen om voor het orgaan meer belangstelling te wekken. Het Hoofdbestuur zoude geen gelegenheid mogen verzuimen, welke binnen zijn macht lag, om het leven in „Oost en West” meer op te wekken. Het opbrengen van den daartoe bestimden memoriepost op de begrooting moet dan ook eigenlijk worden beschouwd als een vraag van vertrouwen, dat het bestuur ten deze diligent zal zijn. In het plan der propaganda zal ook wellicht passen de uitgave van het in 't begin der vergadering besproken jaarboekje, dat c.q. uit de extra-fondsen ware te bestrijden.

De presidente maakte de opmerking, dat, hoe wenschelijk of het ook is om over fondsen te kunnen beschikken, de bloei van „Oost en West” in de allereerste plaats afhankelijk is van de persoonlijke werkkrachten in de vereeniging en de eendrachtige samenwerking daarvan tot éenzelfde doel.

De begrooting voor het jaar 1909 werd ten slotte goedgekeurd en het Hoofdbestuur dus gemachtigd, om zooveel van het legaat Post te bezigen als zal blijken noodig te zijn.

De agenda verder behandelende, volgde nu de keuze van de leden voor de verificatie-commissie over het geldelijk beheer van den penningmeester van het Hoofdbestuur over het jaar 1908, waarbij de heeren Van Reijn en Rijke werden uitgenoodigd het stembureau te vormen.

Tot verificateurs werden gekozen de heeren mr. J. H. Andries, A. H. G. Fokker en W. van der Zijl en tot plaatsvervangende verificateurs de heeren J. G. Martens, A. K. Nolthenius en A. B. I. Prakken.

Thans volgde de stemming voor de te vervullen vacatures in het Hoofdbestuur.

Nadat de presidente had toegelicht, zooals zij reeds vroeger in het Weekblad had te kennen gegeven, dat zij, overstelpt met arbeid in het belang der vereeniging, het presidium in andere handen wenschte over te geven, daarbij haar volle vertrouwen uitsprekende in den vice-president, die nu een jaar naast haar gestaan had, werd met alle stemmen en onder applaus de heer E. R. Bakhuizen van den Brink tot president gekozen; verder tot secretaris de heer E. van Assen en tot penningmeester de heer A. A. C. Harting.

Bij de keuze van een vice-president werd aan de vergadering mededeeling gedaan, dat de heer L. A. Bakhuis als 2de candidaat weliswaar in die candidatuur had berust, maar onder te kennengeving, dat hem tijd en gelegenheid zouden ontbreken, om het vice-presidentschap naar behooren te vervullen.

De presid. deelt mede, dat zij zich op aandrang van eenige bestuursleden, die altijd warm de belangen der vereeniging hebben behartigd en op wier oordeel zij prijs stelde, had laten overhalen, zich toch candidaat te doen stellen. Beter ware h. i. nu iemand te kiezen, die over meer vrijen tijd beschikt.

De heer Prakken, het woord erlangende, beweert dat naar zijn overtuiging de mindere bloei der vereeniging moet worden geweten aan de minder goede verstandhouding tusschen twee dames, hoofdbestuursleden, en hij het daarom minder gewenscht achtte beide dames in het hoofdbestuur te handhaven; hij beval op grond van dien de candidatuur van den heer Bakhuizen warm aan.



De presidente, mevrouw Van Zuylen merkt op, dat, zoo de heer P. haarzelve onder die „twee dames" begreep, zij daartegen ten sterkste op moest komen, aangezien zij nimmer persoonlijke zaken in die der vereeniging heeft gemengd, en zij geloof overigens, dat het in het belang van Oost en West is, dat ook vrouwen in het Dag. bestuur zitting hebben, zooals van de oprichting af de bedoeling is geweest, waarom zij dan ook de candidatuur van mevrouw R. Abendonon Mandri ten zeerste aanbeval.

De uitslag van de stemming was toch, dat de heer Bakhuizen tot vice-president gekozen werd.

Vervolgens over gaande tot de verdere aanvulling der opengevallen plaatsen in het hoofdbestuur werden tot leden herkozen: Prof. Mr. J. E. Heeres te Leiden en Mevr. ten Bosch—Bosscher te Den Haag, en nieuwgekozen de heer T. Gerdes Oosterbeek te Apeldoorn en de heer F. Almerood te Amsterdam.

Nu kwam aan de orde punt e. der agenda: Ingek. brieven en voorstellen betreffende de redactie van het „Koloniaal Weekblad". Hoewel niet alle leden kennis dragen van die schrifturen, verzocht de heer Bakhuizen v. d. Brink niettemin, ook met 't oog op den reeds verstreken tijd, der vergad. de voorlezing daarvan te sparen. Hij deelt in het kort den inhoud mede, en meent dat ook met het oog op de reeds besproken plannen der propaganda, en het te kennen gegeven voornemen van 't Hoofdbestuur en de redactie-commissie om bijzondere aandacht aan het orgaan te wijden, voor het oogenblik voorlezing en verdere bespreking dier ingekomen stukken geen nut zou hebben. De vergadering kan zich hiermede vereenigen. De heer Walland (afdeeling Zutphen) wenscht er evenwel in het bijzonder op te wijzen, dat naar de opvatting der door hem vertegenwoordigde afdeeling, het Weekblad in de keus der stukken voor de perskroniek van tijd tot tijd niet voldoende neutraal zich betoont, en voorliefde verraadt tot de voor de regeering minder aangename berichten.

De presidente repliceert hierop, zich uitende als redactrice van het orgaan het Koloniaal Weekblad, en daarbij ondersteund door den heer v. Beresteijn, dat steeds 't streven der redactie was zich op een onpartijdig standpunt te plaatsen, maar dat juist, om onpartijdig te blijven, bij het weergeven van het *pro*, het *contra* niet achterwege blijven mag.

Naar aanleiding van een desbetreffend verzoek van de afdeeling Den Haag, wordt goedgekeurd, dat het Hoofdbestuur zijn medewerking zal verleenen tot het onderhuren van dat gedeelte van het perceel, gelegen in de Heulstraat no. 17, hetwelk in gebruik is bij de afdeeling Den Haag, wanneer deze het in het belang van het vereenigingsleven ter plaatse mocht wenschelijk achten, dat haar leenzaal en haar bureau van daar verplaatst worde.

Hierop wordt het woord gegeven aan den heer Lefèbre, die aan de vergad. meedeelt, zonder echter namen te noemen, dat een medelid der vereeniging hem, Lefèbre, in courantenartikelen in eer en goeden naam heeft aangetast en zulks in verband met het gesprokene in algemeene vergaderingen der vereeniging, gehouden te Utrecht en Den Haag.

Hij noodigt de vergadering uit, om het Hoofdbestuur te verzoeken deze aangelegenheid te onderzoeken en bij gegrond bevinding zijner klachten het onwaardige medelid als lid der vereeniging te royeeren, op grond van art. 6, laatste lid der statuten.

Na een discussie tusschen den heer Lefèbre en het redactielid onzer vereeniging jhr. v. Beresteijn, voornamelijk loopende over de persoonlijke verantwoordelijkheid der particuliere correspondenten, verwees naar 't bestuur van den journalistenkring, als rechter in deze, terwijl de heer Lefèbre zich alleen stelde als lid der vereeniging tegenover een medelid; en nadat nog de heer Schwippert, sterk de handeling veroordeelende van het gewraakte onbekende lid, ook als zijn meening had uitgesproken, dat de quaestie niet in de algemeene vergadering thuis behoorde, verkreeg de heer Kohlbrugge het woord. Deze gaf alsnu te kennen, dat wanneer iemand in eer en goeden naam werd aangerand in openbare geschriften, in casu courantenartikelen, noch de algemeene vergadering, noch het Hoofdbestuur z. i. hiermede iets te maken had, maar dat de weg in rechten voor iedereen openstond.

De heer Lefèbre, geen steun vindende bij de algemeene vergadering, verklaarde nu niet langer lid der vereeniging te willen blijven en verliet de vergadering.

Voor het sluiten der vergadering vraagt de heer Bakhuizen van den Brink nog het woord, om in de eerste plaats de vergadering dank te zeggen voor het in hem gestelde vertrouwen, door zijne verkiezing tot president der vereeniging; hij noemt het besluit van mevrouw Van Zuylen, om de functie van presidente neer te leggen, een gewichtig moment in de geschiedenis der vereeniging, aan welker naam van de oprichting af die van het echtpaar Van Zuylen was verbonden geweest. Hij wees er in zeer waardeerende woorden op, hoe de heer Van Zuylen als oprichter zijn beste krachten aan de vereeniging had gegeven, en hoe hij hierbij steeds gesteund was door de onvermoeide werkzaamheid en toewijding zijner echtgenooten, welke

taak na den dood van haren echtgenoot alleen op hare schouders gelegd was. Hij eindigde met een woord van hulde aan de nagedachtenis van den heer Van Zuylen en een woord van bijzondere dank aan mevrouw Van Zuylen voor het goede, dat zij voor de vereeniging heeft verricht. De vergadering hiermede instemmende door applaus.

Ten slotte stelt nog de heer Schwippert (afdeeling Den Haag) voor, om mevrouw Van Zuylen—Tromp bij haar aftreden als presidente der vereeniging, het eerelidmaatschap van de vereen. „Oost en West" aan te bieden.

De heer Bakhuizen van den Brink, de nieuwgekozen president, repliceerde hierop, dat t. g. t. in die richting de vereischte stappen zouden worden gedaan.

Niets meer te verhandelen zijnde, werd ten 5¼ ure de vergadering gesloten.

Voor concept,

De wd. secretaris:  
HARTING.

## PERSKRONIEK.

INHOUD: Atjeh und Kein Ende: het militaire Atjeh-rapport beoordeeld door het *Vaderland*, de *Nieuwe Courant* en door den heer G. Nypels in *Land en Volk*. — De Indische Correspondent van de *Tijd* over de Indische reisbrieven van den heer Charles Boissevain in het *Algemeen Handelsblad*. — De *Tijd* over de gevolgen van een jammerlijk misverstand ter zake van onze Atjeh-politiek.

Als men in de pers naar artikelen over indische aangelegenheden zoekt, is het: *Atjeh und Kein Ende*. Na het van Heutsz-rapport nu het militaire rapport, dat al niet veel beter ontvangen is.

Het best er over te spreken, is nog het *Vaderland*.

Dit blad meent, dat het militaire gedeelte van het Atjeh-rapport, zoowel wat karakter als inhoud betreft, een gunstigen indruk maakt.

„Wat het eerstgenoemde aangaat, het is oprecht, openhartig zelfs in de uiteenzetting der feiten, gebruiken en toestanden, zonder eenig pogen om de waarheid te verbloemen, zonder eenig streven om schuldigen aan te wijzen. Het scheist ons den toestand, zooals hij is, en onder het eigenaardige oorlogsregime, dat op Atjeh noodwendig moet worden gevoerd, logisch ontstaan en onvermijdelijk is.

Boezemen alzo vorm en karakter van het rapport vertrouwen in, de feitelijke mededeelingen zijn niet teleurstellend voor hen, die den Atjeh-krijg tot in dit laatste stadium hebben gevolgd.

Wordt tegenover de benden te kras opgetreden? Is het waar, dat de laatste strijd van onze zijde wreed en onmenschelijk werd gevoerd, zooals in de artikelen van „Wekker" beweerd was?

Wij kregen den indruk van niet, behoudens overtredingen van de krijgstuclit door minderwaardige elementen, die men in alle legers aantreft, en wier zucht tot uit den band springen door de eigenaardigheden van het leven te veld wordt in de hand gewerkt.

Dit daargelaten, geschiedt op Atjeh niets, wat ook niet in andere oorlogen gebeurt."

De *Nieuwe Courant*, die indertijd den gouverneur-generaal zoo'n leelijke noot te kraken gaf, laat thans de kerk in het midden. Het blad vraagt:

„Welke praktische uitkomsten heeft het militaire Atjeh-onderzoek nu geleverd? En tot welke praktische gevolgen kan het, moet het in de toekomst leiden?

Ten eerste dit: het leger is er door gezuiverd van de smet, die *Wekker*, door het algemeen maken zijner beschuldigingen, er op had geworpen. Gezuiverd is ook generaal Van Daalen van die smet.

Ten tweede: is er nu eens officieel, klaar en duidelijk voor uitgekomen, dat het oorlogvoeren in Indië en in Atjeh in het bijzonder, het stellen van harde regelen eischt, en dat daarnaar worde gehandeld. Tot dusver werd steeds om die erkenning heengedraaid, en werd ontkend, naar uitvluchten gezocht. Men zie de wijze, waarop minister Fock het Atjeh-beleid verdedigde. Thans kan dat beleid — waar het pas geeft — op grondiger, degelijker, waardiger en ongetwijfeld vruchtbaarder wijze worden besproken en verdedigd.

Ten derde: er is nu een deugdelijke voor ieder kenbare scheiding gemaakt, tusschen hetgeen, volgens de Indische legerautoriteiten, als volgende uit oorlogsrecht of oorlogsnoodzaak is te beschouwen en de misbruiken en uitspattingen, welke, door het gerucht vergroot en in on-

derling verband gebracht, aan onkundigen de ken-teekenen, in plaats van de uitwassen, schenen van een systeem.

En wat nu de praktische gevolgen betreft, welke de verschijning van het rapport hebben moet:

Waar de juistheid van het nemen van harde oorlogsmaatregelen in bepaalde gevallen wordt erkend, daar blijkt ook de bevoegdheid van Indische aanvoerders om in soortgelijke gevallen op gelijke wijze op te treden.

Maar de gevallen, waarin die noodzakelijkheid zich zal voordoen, dienen met a le mogelijke middelen te worden beperkt. Naar die middelen zal ernstig dienen te worden gezocht, en waar deze langs geldelijken of anderen fysieken weg kunnen worden verkregen, daar mag geen oogenblik worden gearzeld ze toe te passen. Wij wijzen hier op het voorbeeld van het aanstellen van bezoldigde gidsen, door den legercommandant genoemd (onder alle voorbehoud wat de uitvoerbaarheid betreft).

Verder moet het officieel uitbrengen en erkennen der aangegeven misbruiken er toe leiden, dat nog krachtiger drang dan tot dusver plaats had, worde geoeffend, om deze tot het minimum te beperken, zoo niet geheel te doen ophouden."

\* \* \*

De bekende schrijver over Indische zaken, de heer G. Nypels onderwerpt in *Land en Volk* het rapport aan critiek. Over het algemeen is hij verre van tevreden.

„De Tweede Kamer, zoo schrijft hij, „sprak: er zij licht!

En kwam er licht?

Zij kreeg een rapport van den Gouverneur-Generaal over het civiel-beleid in Atjeh, dat ook de militaire zaken niet geheel onaangeroerd liet. Zij kreeg een rapport van den Legercommandant over het optreden der troepen, dat afweek van hetgeen de Landvoogd ten beste had gegeven, en waarbij deze zelf afzonderlijk nog op andere punten van geschil wees.

Wij hebben dit reeds even aangestipt in ons artikel van den 7en jl., maar de aangelegenheid verdient een dieper waarnemen en duidelijker weergeven.

Generaal Rost van Tonningen vindt de bezetting van eenige landschappen onvoldoende, generaal Van Heutsz verklaart de daar gelegerde afdeelingen eer te sterk dan te zwak.

De eerste ziet de onveiligheid in Groot-Atjeh toenemende, de laatste kan dit niet beamen.

Dienovereenkomstig beveelt de Legercommandant versterking met twee bataljons aan, en stemt de Gouverneur-Generaal hiermede niet in. Deze had tevens echter verklaard de beslissing over te laten aan den nieuw optredenden gouverneur van Atjeh, overste Swart. Volgens een draadbericht heeft de overste zich geschaard aan de zijde van den Landvoogd. Het is redelijk hem niet meer troepen op te dringen, maar gerustheid is geenszins verkregen, nu de Legercommandant zelf een zwaar hoofd heeft in het welslagen der militaire actie, en in het beperken der noodlooze wreedheid, wanneer met de aanwezige krachten voortgestreden moet worden. Eenige vrees bestaat ook, dat de adviseur, dien overste Swart is medegegeven, en die nauw verwant is aan de in Buitenzorg overheerschende inzichten gezorgd heeft om aan de gewenschte opvatting voorrang te verleenen.

Hebben wij in Atjeh nog „oorlog" en „vijanden", of niet? Generaal Van Daalen sprak van een guerilla — d. i. toch ook een vorm van oorlog — en van „vijanden." Generaal R. v. T. bepleit, dat er geen oorlog en geen vijanden meer zijn, maar spreekt met v. D. dan toch weer van een guerilla en noemt onze tegenstanders, die hij als „roovers en marauders" betiteld wil hebben, elders in zijn rapport weer vijanden. Generaal Van Heutsz had ze ook „roovers" genoemd. Wilen we het gezag der twee hoogsten als wegwijzer aannemen uit het doolhof, dan brengt dit ons toch weer in een dwaalgang. De Landvoogd, die nog een schakeering kent tusschen uitvoerders van het zuiver rooversbedrijf en die van beter gehalte, komt tot het aanbevelen van een ageeren met vermindering van ruwheid en willekeur. De Legercommandant wil, naar het schijnt, allen over één kam scheren en zonder mededoogen aanpakken. Wel dringt hij op verzachting der maatregelen aan, en voert hij daarvoor pacificatienoodzaak in plaats van oorlogsnoodzaak in, maar waar hij er toe komt dat begrip uit te werken, blijkt niets van meerdere mildheid; de



als roovers betitelde verzetsmensen en de bevriende bevolking zijn er in menig opzicht eer slechter dan beier aan toe dan vijanden en de bewoners van een vijandelijk land.

Voor het requireeren van voedingsmidelen zal b.v. wat oorlogszaak was ook pacificatienoodzaak blijven. Een overvalende bende kan zonder sommatie neergelegd worden. Het presen en almaken van gidsen of spionnen uit de bevriende bevolking is in strijd met het oorlogsrecht, maar het wordt voor het pacificatierecht aangenomen en tot zijn uiterste consequentie doorgevoerd; bij verdenking van verraderlijke bedoeling vonnis zonder onderzoek en parate executie! Kon Van Daalen het almaken van gevangenen onder geen omstandigheid billijken, geheel in overeenstemming met hetgeen vrij algemeen, zij het al niet door Duitsland, volgens het oorlogsrecht aangenomen is, de hooge Indische rapporteur wil het in zijn pacificatierecht voor bepaalde gevallen wel toepassen. Hij gaat verder dan Duitsland, dat het in die gevallen alleen voor *krijgsgevangenen vijanden* geoorloofd acht, terwijl de Legercommandant in Atjeh geen vijanden meer erkent, maar de gewelddaad toch wil blijven wetigen.

Ten slotte roert deze schrijver een zeer teer punt aan.

„Leidt de nota, zoo vraagt hij, van den Legercommandant ons uit het Wekker-labyrint? M. i. neen. Wie de Atjeh-toestanden beoordeelen moet uit de gegevens, welke hem verstrekt worden zonder dat hij zelf nauwkeurig heeft kunnen waarnemen, wordt door deze nota dieper in het doolhof geleid. Zij heeft gegevens, die voor na der onderzoek voor de hand lagen, versmaad. „Verder te gaan in dit onderzoek achtte ik, schrijft de hooge bevelhebber, „uit een krijgstuhtelijk oogpunt niet wenschelijk en overigens ook niet noodig.”

Niet noodig! Dit kan naar de persoonlijke opvatting van een opgedragen taak beoordeeld worden; m. i. moet de uitvoerder eener opdracht zich verplaatsen in hetgeen als noodig te beschouwen is volgens het inzicht van hem of hen die de opdracht gegeven hebben. Is deze opvatting juist, dan zal moeten blijken of de Kamer ook vindt, dat haar het noodige licht verschaft is. Door de samenkoppeling van de vrees voor ondermijning der krijgstuht aan de begrenzing van het overigens noodige, wordt men onwillekeurig geneigd verband te zoeken tusschen deze twee overwegingen. In elk geval past hier de bedenking, of de krijgstuht niet meer gebaat ware geweest door een onderzoek, waardoor de hoogste leger-autoriteit niet werd blootgesteld aan het verwijt van onvoldoende toelichting verstrekt te hebben, van te kort geschoten te zijn in het geven van een zoo afdoend mogelijke aanwijzing, omtrent het juiste of het onjuiste van de tegen het leger uitgesproken grieven en beschuldigingen. Door het niet noodig oordeelen van, in besloten, intiem onderzoek, dieper op vele punten in quaestie in te gaan, wordt een nieuwe aanval uitgelokt op elk dier punten. Ik kan hierin niet zien een gezonde opvatting van krijgstuht. De pers, de volksvertegenwoordiging, zij zullen niet in stillen eerbied buigen voor de uitspraak van het legerhoofd. En toch, alleen wie dit wel verwacht, mocht aannemen de krijgstuht te staven door een oordeel en een veroordeeling, die na een oppervlakkig onderzoek, „la mort sans phrase” als vonnis geven. D. perscencuur der legerautoriteiten strekt zich niet verder uit dan de kantines. Wie de krijgstuht te dienen heeft, heeft rekening te houden met de vrijheid van drukpers en de vrijheid van spreken, die in Nederland gelukkig bestaan. Wie daarmee geen rekening houdt, plaatst zich buiten zijn tijd, hetgeen zich uit een oogpunt van goede, gezonde tucht zelf veroordeelt, als maatschappelijk indisciplinair.

Ik weet, dat het leger in Indië een moeilijke, in menig opzicht ondankbare taak te vervullen heeft, waarbij het waardeering en steun van allen verdient. Ik weet ook, dat velen in het leger er toe overhellen hen, die vooruitstrevende denkbeelden zijn toegedaan, te veroordeelen, als zouden zij de taak van het leger bemoeilijken. Maar ik ben overtuigd, dat dit een valsche stelling is. Door conservatief of reactionair te willen zijn, bevordert men een verloop van zaken als nu voor Atjeh wordt afgespeeld, niet het openbaar maken van zich vastzettende verkeerdheden, maar het bedekken komt de krijgstuht te na (al keur ik in de wijze, waarop Wekker gehandeld heeft, „veel beslist af!”) Waar gewaagd of gefaald is of wordt, worde dit met

spijt waargenomen, maar voor zooveel noodig zonder vrees erkend. Alles, wat den schijn heeit bedekt te moeten blijven, schokt het vertrouwen en de achting, en deze zijn de beste grondstagen voor eerbied van buiten, en krijgstuht naar binnen. Is dit zóó betracht in de nota van den Legercommandant?

De Tweede Kamer sprak: er zij licht!  
En kwam er licht?  
Ja: een vuurpijl hier, een vuurpijl ginds; maar nergens het vaste licht, waarom gevraagd werd.”

De Indische correspondent van *De Tijd* heeft het in zijn laatsten brief over de Indische res-brieven van den heer Charles Boissevain in het *Algemeen Handelsblad*. Hij wenscht hierover het een en ander te zeggen naar aanleiding van den indruk, welken die brieven over het algemeen in Indië gemaakt hebben.

„De heer Charles Boissevain, die naar Indië is gekomen en vandaar uit aan het „Handelsblad” brieven heeft geschreven, over wier inhoud men zich in Indië algemeen vrolijk heeft gemaakt, schijnt hier veel interessants te beleven.

„Zij, die gemeend hadden, dat de heer Boissevain critiek zou oefenen op het beleid der Indische regeering, zijn denkbeelden zou ontwikkelen over onze levenswijze in de Oost en over zoovele andere vraagstukken, die hier aan de orde van den dag zijn, zij komen bedrogen uit; het is alles goed en heerlijk, het is alles verrukkelijk in Indië, voor critiek geen plaats.

„Maar erger nog, als de heer Boissevain ons over Indië spreekt — enkele zijner brieven hebben hier uittrekselsgewijze in de dagbladen gestaan als curiosa — dan treft ons, daargelaten de absolute afwezigheid van ernst, van nadenken, niets meer dan de algemeenheden der beschrijving, dan het gebrek aan karakter der teekening.

Zoo had elk ander burger van een „groot wereldrijk” over welke kolonie ook kunnen spreken en vervangt ge in de brieven van den heer Boissevain de namen Batavia en Soerabaja door Singapore of Saigon, — het doet aan den gegeven tekst niets af.

De heer Van Geuns in het „Soerabajaasche Handelsblad” heeft gezegd, dat men een speciale maag moet hebben om dergelijken kost te kunnen verduwen; en inderdaad, wat de heer Boissevain over Indië heeft gegeven, is onge-looflijk oppervlakkig en kinderachtig overdreven, terwijl veel zijner zoo maar naar de ingave zijner spelende fantasie neergeschreven beweringen hoogst onbetrouwbaar zijn.

Bij mij wint het denkbeeld kracht, om met den heer Boissevain te spreken, dat de lezers van het Amsterdamsche Handelsblad diep te beklagen zijn, als de heer Boissevain tegen den tijd, dat hij weer een begin maakt met zijn „Van dag tot dag” litteratuur niet een beetje bejaarder is geworden.

Ik wil intusschen met den schrijver van die brieven de weddenschap aangaan, dat hij gedurende zijn verblijf in Indië geen enkel wetenschappelijk werk bij de Indische boekhandelaren heeft behoeven te koopen, daar hij anders zou gemerkt hebben, dat de boeken, die bij den Indischen boekhandel in voorraad zijn, geen hoog ernst van het Indisch lezend publiek.

Wat naar Indië gaat is trommel- of beter rommelletteratuur.

Er zijn in Indië zeker werkers en wetenschappelijk ontwikkelde lui, die ondanks de gebrekkige hulpmiddelen zich op de hoogte weten te houden, maar uitzonderingen blijven zij.

De waarheid is, dat het groote publiek alleen houdt van romanlitteratuur en er in Holland een exporthandel bestaat in romans voor de Indische leestrommels en liefst van de schandelijkste romans.

Intusschen, waar de heer Boissevain zich onnoodig warm maakt en in geestdrift ontvamt, terwijl vaderlandsliefde bij het aanschouwen van de allergevoelste dingen hem de borst doet zwellen, laat hij in die fameuze brieven alle, werkelijk voor Indië belangrijke quaesties, die een persoonlijk bezoek inderdaad beter kan doen beoordeelen, onaangeroerd.

De holle phrases, die hij ons nu over Indië geeft, had hij evengoed op zijn redactie-bureau te Amsterdam kunnen schrijven.

Enfin, men moet aannemen, dat hij zijn publiek kent en voor dat publiek heeft geschreven, maar vleidend vind ik dat niet.”

Naar aanleiding van een interessant artikel in het *Bat. Nwsbl.* over de oorzaken, welke geleid hebben tot den opstand ter Westkus van Sumatra, maakt *De Tijd* enkele opmerkingen over onze koloniale politiek, waarbij zij op menige bladzijde de gevolgen van jammerlijk mis-verstand meent te lezen.

„Zou ook in Atjeh misverstand niet ontzaglijk veel kwaad sichten en een der grootste hinderpalen wezen, welke de pacificatie tegenhouden?” vraagt het blad.

„Zeer stellig, de Atjeh, als dweepzieke Mohammedaan, koestert een haat tegen alle christelijke natiën; tegen de Nederlanders, die hij van zijn jeugd af als de vijanden van zijn volk leerde kennen, wel het meest. Geen relenering zal hierin nog in langen tijd verandering brengen. Doch dezehde Atjeh is krachtens zijn fatalisme geneigd, zich gedwee aan het gezag van de Kafirs te onderwerpen, als hij duidelijk inziet, dat geen tegenstand hem verler baten kan, dat Allah hem, volgens zijn begrip, voor korteren of langeren tijd aan de macht der ongeloovigen heeft overgeleverd. Daarbij is hij ook praktisch genoeg, om de voordeelen van een ordelijk bestuur en de hem daardoor ten deel vallende veiligheid en hooger welstand te waardeeren, hetgeen hem in zijn toestand van overwonnenen zonder veel moeite doet berusten. Daden van al of niet opzettelijke willekeur; van schijnbare al of niet werkelijke onrechtvaardigheid en wredeheid daarentegen wekken zijn woede op en drijven hem tot een wanhopigen strijd, waarin hij niet denkt aan overwinning, maar uitsluitend aan wraak.

Zooals het „Bat. Nbl.” zeer juist in het licht stelde, kunnen onverstandige — zij het ook niet slecht bedoelde — handelingen, welke den Atjeh moeten verbitteren, niet uitblijven, zolang jonge, onervaren, pas uit Europa aangekomen officieren, met het volk, zijne taal, zeden en begrippen geheel onbekend, als zelfstandige aanvoerders, met onbepert recht over leven en dood, en handhavers der orde moeten optreden. De zaak wordt natuurlijk nog erger, wanneer ruwe, vaak weinig beschaafde Europeesche of inlandsche onderofficieren met diezelfde taak worden belast.

Het wil ons daarom voorkomen, dat volkomen terecht op versterking van militaire macht in Atjeh wordt aangevraagd.

Op gezag der autoriteiten, welke in anderen zin concludeerden, nemen wij aan, dat de thans aanwezige troepenmacht voldoende is, om aan de bestaande benden van „kwaadwilligen” of „maraudeurs” het hoofd te bieden en dezen, zoo vaak het tot een treffen van iets meerdere beteekenis komt, te verslaan.

Vermeerdering van troepen zou echter ten gevolge hebben, dat patrouilles van grootere sterkte, dus onder hoogere aanvoering of onder aanvoering van meerdere officieren, konden uitzonden worden.

In de eerste plaats zou hierdoor waarschijnlijk den Atjeh een betere voorstelling van onze macht en van zijne eigene onmacht gegeven worden.

Doch in de tweede en voornaamste plaats zouden daardoor willekeurige, onverstandige en wrede handelingen onzerzijds in veel gevallen voorkomen worden. Inzonderheid zou dit o. i. het geval wezen in die gevallen waarin thans door onbekendheid met de taal, de geaardheid, begrippen en gewoonten van het Atjehsche volk gezondigd wordt. Ook is het waarschijnlijk, dat bij versterking der patrouilles het getal medegevoerde gevangenen grooter, het getal der, om welke reden ook, „afgemaakte” vijanden kleiner zou wezen.

Al is er geen kans op, dat vooreerst sympathie voor den bestaanden nationalen haat ten opzichte van Nederland zal plaats maken, toch trachte men de oorzaken van misverstand ook tusschen den Atjeh en ons zooveel mogelijk uit den weg te ruimen.”

## Uit de O.I. Mail.

### De Javanenbond.

In het *Bat. Nwsbl.* van 17 Juli jl. lezen wij, dat zich te Batavia gevormd heeft de kern van een algemeene organisatie van de Javanen, welke zich ten doel stelt den strijd om het bestaan voor de landkinderen te verlichten, door harmonische ontwikkeling van land en volk. De voorloopige vereniging *Boedi Oetomo* stelt zich niets minder ten doel — en waarlijk zeer ernstig — op het eerste nationaal congres, te Djokja in September te houden, zich op te lossen in een algemeenen bond voor



geheel Java onder één centraal-bestuur.

Deze bond zal en moet onderwijs, d.i. algemeen: volkswikkeling, nummer één op 't program zetten; de intellectuele ontwikkeling der desa.

De *Locomotief* is van oordeel dat de bond niet moet blijven, uitsluitend althans niet, onder de jeugdige leiding van thans. Dit ligt ook geenszins in de bedoeling van de ernstig willoze jongelieden, die voor zich ongetwijfeld de eer mogen opeischen dat zij het zijn geweest die de eerste organisatie hebben tot stand gebracht. Juist het a. s. nationaal congres moet zich ten doel stellen die organisatie in handen te stellen van ouderen, meent het *Bat. Nieuwsbl.*, en vervolgt:

„Daar moeten zich de regenten, die tot nu verzuimd hebben zich van deze beweging meester te maken, toonen, dat men verkeerd zou doen te meenen, dat zij inactief zullen blijven en niet wenschen voor te gaan. Het is ongetwijfeld waar dat „zij de teekenen des tijds niet begrepen hebben”. De stoot tot volkswikkeling had van hen moeten uitgaan. Zij moeten nu op het internationaal congres te Djokja toonen dat zij hun fout inzien, door zich met hen die zich thans reeds uitgesproken hebben ten gunste der beweging bereid te verklaren zich met de leiding der organisatie in hun gewesten te belasten. Doen zij dit niet en blijven zij berusien, misschien gedwongen door een nog altijd werkende adatsvrees en adatsinvloed, in het feit, dat de volkswikkeling buiten hen om naar paden en wegen zal zoeken, dan zullen zij ongetwijfeld te laat het „berouwen hun roeping in dezen tijd niet te hebben begrepen.”

„Dat zij zich dit helder voor oogen stellen! Het is nu eenmaal een natuurwet, dat wat zich niet ontwikkelt, stilstaat, achteruit- en onder-gaat. De Javaan heeft zich nog weten te redden op 't oogeblik van stilstand, naar het thans gelukkig allen schijn heeft. De regenten, de hoofden en landsgrootten — dat zijn de thans aangewezen leiders van hun volk — moeten méér dan meegaan. Zij moeten vóórgaan.

„Wij weten wel, dat er karakter en energie noodig zijn om zich los te maken van de traditie, de historie, de adat. Maar het blijkt nu toch wel meer en meer, dat karakter en energie wel degelijk schuilten in het zachte Javanenvolk, dusver latent. Het schijnt in zijn latentie die kostbare zaken te hebben geaccumuleerd. Er zijn voorbeelden van bij verschillende regenten, die wij niet noemen zullen, uit vrees anderen, die evenzeer dit verdienen, noodeloos te grieven door onopzettelijke verzwijging hunner namen.

Dat de anderen aan deze voormannen een voorbeeld nemen,” besluit eerstgenoemd blad.

#### De toestand ter Westkust.

Te Padang en in de Ommelanden is thans alles geheel rustig, meldt de *Sum. bode*. De uitreiking der aanslagbiljetten heeft echter nog niet plaats gehad en dientengevolge ook nog geen eisch tot betaling van den eersten termijn — de helft — der belasting over 10 maanden (Maart—Dec. 1908). Of hier bij uitreiking der biljetten of bij de inning nog moeilijkheden zullen rijzen, is niet met zekerheid te zeggen; het blad gelooft van niet.

In de Bovenlanden wordt het gequiteerde aanslagbiljet als pas door de bevolking gebruikt. Geen Inlander gaat daar in de meeste streken thans uit, zonder dat biljet bij zich te hebben; wordt hij onderweg door militairen aangehouden, dan is deze vrijbrief hem een waarborg tegen moeilijkheden.

Te Padang Pandjang is het tegenwoordig ook geheel rustig, naar voornamelijk Inlanders van daar verzekeren; ook was hun van eene poging tot overvaling der plaats niets bekend. Rondom de plaats en in verschillende straten zijn prikkeldraadversperringen aangebracht ter vergemakkeling van de controle van het de plaats binnenkomende volk.

Uit Fort de Kock verneemt het blad, dat de toestand daar ter plaatse hoe langer hoe meer op dien van voorheen begint te lijken. Men ziet weer meer inlandsche winkels open, huurrijtuigen rijden weer en de zeer gedrukte, angstige stemming van voor eenige weken is voorbij; toch is 't nog opvallend stil en voor neringdoenden een zeer slechte tijd. De Passer wordt weer vrij goed gezocht, doch men mist de menschen, die van verafgelegen kampoengs plachten te komen.

Naar men aan het *Bat. Nieuwsbl.* meedeelt, is er sprake van het derde escadron cavalerie nog minstens een jaar op Sumatra's Westkust te laten; ook zelfs wanneer de toestand het toelaat, dat de andere troepen naar Java terugkeeren. Politiediensten zijn dan natuurlijk de verlangde taak.

#### Toestanden bij het binnenlandsch bestuur.

Ter illustratie van het groot gebrek aan bestuursambtenaren in de buitenbezittingen, verneemt *De Javabode* uit goede bron, dat voorstellen der betrokken residenten om eenige, voor bestuursfunctie minder geschikt geoordeelde ambtenaren uit hunne betrekking te ontslaan, buiten gevolg zijn gelaten, omdat geen betere vervangers waren aan te wijzen.

Onder den titel:

#### De Groeiing van het Nationaliteits-gevoel der Chineezen

lezen wij in het *Bat. Nieuwsbl.*: „Er is reeds herhaaldelijk aangetoond, dat de regeering onvoldoende rekening hield met den komenden geest in Azië, ook hier; dat zij verzuimd heeft van den hier geboren Chinees een loyaal onderdaan te maken, toen dit nog mogelijk was; dat zij zelf eindelijk den Chinees in de armen van China terugvoerde, waarvan hij hier een nauw bestaand of ganschelijk geen besef had.

In de vergadering van de Chineseesche handelsgemeente te Batavia, gehouden in de vergaderzaal van de vereeniging Siang Hwee op Patekoan, speciaal ter bespreking van de ramp, die de provinciën Kwang Toeng en Kwang Si door de overstromingen teisterde, werd besloten gelden Lijeen te brengen tot leniging van den nood onder de bevolking aldaar. Staande de vergadering werd voor 3000 dollars ingeschreven, welke nu telegraphisch zullen worden overgemaakt aan de Siang Boe Tjong Hwee te Canton, welke verzocht zal worden naar haar gevoelens het geld aan te wenden tot tegemoetkoming in de behoeften der slachtoffers.

Tevens zullen infectielijsten worden rondgezonden te Batavia, met de opwekking aan de leden der Chineseesche gemeente alhier, te toonen, dat zij, hoeverre ook van het vaderland verwijderd, dit niet uit het hart gesloten hebben.

Onze regeering is, hopen wij, thans wel zoo ver, dat zij besef wat hiervan betekenis en consequentie zijn?” vraagt het blad.

#### Leelijke vermoedens.

Den 13en Juli schreef *De Javabode* naar aanleiding van de officiële mededeeling, dat de heer H. Colijn ontheven was van zijn functiën van adj.-regeerings-commissaris voor de decentralisatie:

„Zijn wij wel ingelicht, dan vertrekt de heer Colijn in September a.s. naar Nederland, waarwaarts de antirevolutionnaire partij hem heeft opgeëischt om hem in 1909 bij de algemeene verkiezingen candidaat te kunnen stellen voor de Tweede Kamer.”

De redacteur van de *Locomotief*, die nu eenmaal argwaan koestert jegens alles, wat door den gouverneur-generaal of iemand uit diens omgeving gedaan of gelaten wordt, is daarop in zijn harnas gestapt en heeft in een betoog van een paar kolommen als zijn overtuiging uitgesproken, dat „het vertrek van den heer Colijn naar Nederland derhalve niet zoozeer in verband is te brengen met de politieke aspiratiën van dezen heer, maar eer met de ontstemming, welke het Atjeh-rapport in Nederland, en ook in de bureaux van 't ministerie van koloniën, heeft gewekt.”

Het zou de bedoeling zijn, den heer Colijn als pleitbezorger van den gouverneur-generaal naar Den Haag te zenden om bij voorbaat den goeden indruk te niet te doen, die de persoonlijke verdediging van generaal Van Daalen daar zou kunnen maken, in verband met het rapport van den legercommandant over het militaire beleid van dezen opperofficier.

*De Javabode* merkt hierop aan:

„Nu staat het natuurlijk iedereen vrij, er een persoonlijke overtuiging op na te houden. Maar wanneer men niets heeft dan dat, is het toch minstens genomen onvoorzichtig, om niet te zeggen onbehoorlijk, op grond daarvan alleen iemand, dien men niet lust, op zoodanige wijze aan de kaak te stellen als de *Locomotief* het den heer Colijn doet. In onze rechtspraak kent men geen veroordeeling van beklagden, uitsluitend op overtuiging, maar daar vraagt de rechter het wettig en overtuigend bewijs, dat beklagde schuldig is. Wij twijfelen er zeer aan, of onze collega in staat is, ook maar een zweem van bewijs voor zijn hypothese te leveren.

„Voorts treft het, dat in het geheele betoog geen woord van waardeering te vinden is voor hetgeen de aangevallen ambtenaar in het belang van Indië tot stand bracht als gevolg van zijn persoonlijke onderzoekingen in vele streken van den Archipel. Toch zijn daar gemakkelijk sporen van aan te wijzen in de Indische begrotingen — ware 't slechts in verband met de zoo uitnemend werkende landschapskassen in de vasalstaten in de buitenbezittingen. De redacteur van het Semarangsche orgaan schijnt beziel met blinde haat.”

Het *Bat. Nieuwsbl.* gaat met *De Locomotief* mee en zegt o. m.:

„Het bericht van het spoedige vertrek van den heer Colijn naar Nederland — nl. in de maand September, althans volgens de *Javabode* — doet verband zoeken met de door ons aangekondigde plannen van generaal Van Daalen, die in de volgende maand reeds naar het vaderland zal afreizen, om daar te zeggen, wat hij te zeggen heeft, hetgeen hij om zeer bijzondere redenen hier niet zeggen wil.

„Aldus begrepen wordt de reis van den heer Colijn het voorspel tot een gevaarlijke en onwaardige comédie, waarbij de natie de rol van den bedrogene schijnt te moeten worden toebedeeld.

„Is dit de taak, die den „Indische specialiteit” Colijn is opgedragen, zij zal dan een zeer zware zijn; de gouverneur-generaal zelf heeft thans den

goeden akker grond zijner reputatie voor een groot deel steriel gemaakt voor nieuwe kieming. Echter tegen de grove unfairheid, die zulk een poging om generaal Van Daalen in zijn recht om gehoord te worden door een onbevooroordeelde natie, te verkorten; tegen de unfairheid daartoe te gebruiken den in deze schadelijken invloed van den heer Colijn, Van Daalens persoonlijke vijand; tegen de unfairheid ten slotte tegenover de natie aan de Atjeh-zaak, de nationale zaak een wending te geven: vóór of tegen het stelsel-Van Heutsz, — paren wij met overtuiging onze stem van protest aan die der *Locomotief*.”

#### Het Leger des Heils.

„Dit mooiste aller legers, zoo schrijft *De Javabode*, heeft den aanval op Oost-Java ondernomen. Dat de overwinningen vele mogen zijn. Kolonel Van Rossum heeft de eerste bijeenkomst geleid. In een lange rede heeft hij doel, werkwijze en het reeds bereikte den hoorders duidelijk gemaakt.

Het geheim van het welslagen is te zoeken in het feit, dat het Leger zich weet aan te passen aan de omstandigheden, waarin de lieën verkeerden, onder wie het werkt. Zoo ook hier in Indië. De vrouwelijke officieren wonen in de kampongs en kleeden zich als de inlandsche vrouwen. En de resultaten mogen genoemd worden. In 3 maanden tijds werden 16000 zieke menschen behandeld. Ditbetref in de meeste gevallen het verbinden van wonden. De inrichting te Semarang is geregeld door 225 à 250 ongelukkigen bezocht. Het Leger heeft een specialiteit voor oogziekten, die in 3 maanden tijds aan zes menschen het gezicht teruggaf. Op Java bevinden zich thans 55 officieren en een twaalfstal versche krachten komen spoedig uit.

Bravo! Dat is beter dan praatbonden,” besluit het blad.

Dat men in Ned.-Indië ook schatrijk kan worden, bewijst de volgende beschrijving eener

#### aanzienlijke nalatenschap.

Van iemand, die het weten kan, vernam de *Soer. Crt.*, dat de dezer dagen te Soerabaja overleden Arabier Said Oemar bin Agil een groot vermogen nalaat, dat nu onder zijn twee vrouwen, van wie de eene in Hindoestan vertoef, en tien kinderen verdeeld zal worden.

Alleen zijn vastigheden, woon- en pakhuizen, alle onbezwaard, en die per maand plm. f 10.000 huur opbrengen, vertegenwoordigen een waarde van 1½ miljoen gulden, en verder nog zijn deposito's en uitstaande gelden.

De gelukkige executeur, die den boedel „beredert”, kan dan ook voor zijn bemoeiingen op een belooning van zeker een kwart ton rekenen, wat meegenomen is.

De overledene deed veel goed; elk jaar geregeld zond hij f20.000 naar Mekka voor zijn arme rasgenooten aldaar. Maar ook te Soerabaja ondersteunde Agil tal van behoeftige Arabieren en inlanders, zij ontvingen elke maand geld en rijst van hem en zij werden bij gelegenheid van taoen bahroe ook door hem bedacht.

Geen wonder dan ook, dat honderden Arabieren en hadjis bij zijn begrafenis tegenwoordig waren; aan de slametan voor den doode namen naar gissing wel 1400 personen deel, waarvoor verscheidene woningen in de buurt van het sterfhuus welwillend ter beschikking werden gesteld.”

Een ander bewijs van Indischen rijkdom, is het bericht in de laatst ontvangen Java-bladen, betreffende:

#### Een kostbaar verjaarcadeau.

Bij de firma Van Areken & Co. waren wij in de gelegenheid een geschenk te bewonderen van een Chineesch nabob aan zijn aanstaande echtgenoot. Het is een collier van 24 diamanten, te zamen wegende 151 karaat en een waarde vertegenwoordigende van bijna een halve ton gouds. Het collier is vergezeld van twee hangers, die er afwisselend bij kunnen worden gedragen, resp. 35 en 75 karaat wegende. De kostbare steenen zijn door de firma met groote nauwkeurigheid, geheel à jour gezet.

Eigenaardig besluit. *De Javabode* dit bericht met den uitroep:

„Gelukkig land, waar men met zulke dingen kan pronken, zonder gevaar voor aanranding!”

## WEST-INDIË.

### SURINAME.

#### Bacoven-cultuur.

Den 18en Juli ll. zijn per s.s. „Coppename” verscheept 6135 bossen bacoven.

Sedert den aanvang van den uitvoer zijn de wettelijke verscheppingen geweest: 2894, 1741, 2511, 2773, 2945, 3935, 3305, 2881, 3445, 3638, 4473, 3837, 4244, 4437, 4679, 4450, 6135 bossen. We gaan dus vooruit, al is het langzaam.

Door den inspecteur van den landbouw is de volgende circulaire verzonden aan de bacoven-ondernemingen:

„Onlangs is de bewering geuit, dat in de bacoven in Suriname de schimmelziekte zou voorkomen, die in Trinidad zoo groote verwoestingen heeft aangericht.



Dit is echter onjuist.

De bedoelde Trinidad'sche ziekte, die door een schimmel — Marasmius — wordt veroorzaakt, heeft zich in Suriname tot nu toe niet vertoond en is een geheel andere dan de twee ziekten — „dikke pooten” en „Panama-ziekte” — die in Suriname voorkomen.

Wij behoeven dus voorloopig niet te vreezen, dat onze bacovenvelden op dezelfde wijze zullen geteisterd worden als die in Trinidad.

Dit neemt echter niet weg, dat ook tegenover de ziekten, die zich in Suriname vertoonden — „dikke pooten” en „Panama-ziekte” — krachtig opgetreden dient te worden.

Daarom zij den planters aanbevolen alle zieke stoelen ten spoedigste geheel uit te delven, voorts de plaats, waar de zieke stoel heeft gestaan, om te vorken, zoodra de grond voldoende droog is en deze plekken eerst na afloop van den drogen tijd te supplereen.”

#### Zondagsrust.

De drie Britsch-Indiërs, die op Vrijdag hun zaken wenschten te sluiten in plaats van op Zondag, zijn veroordeeld tot betaling ieder van f5 boete.

Er is sprake van, dat de Britsch-Indiërs van dit vonnis in hooger beroep zullen gaan. Den eersten Vrijdag na het vonnis waren hun winkels echter open.

Naar *Onze West* vernam, heeft de politie aan 4 Israëlitische kooplieden, die kennisgeving hadden gedaan om geloofsredenen hun zaken op Zaterdag in plaats van op Zondag te sluiten, kennis gegeven, dat dit niet langer kan worden veroorloofd, daar deze handelaars vroeger, toen de Zondagsverordening nog niet bestond, hun winkels op Zaterdag openhielden, waaruit de politie besluit, dat hier het geloof slechts als voorwendsel dient om op Zondag handel te mogen drijven.

#### Immigratie.

Den 18 Juli zijn per s.s. „Ganges” 186 Britsch-Indische immigranten te Paramaribo aangevoerd, te weten 125 mannen, 49 vrouwen en 12 kinderen, benevens 1 man met echtgenoot en kind als passagiers.

Op reis overleden een jongetje en een meisje en vond één geboorte plaats. De reis van Calcutta af vorderde 21 dagen.

Het schip is doorgereisd met ongeveer 700 immigranten voor Trinidad.

#### Nationale Feesten.

Op de als gewoonlijk slecht bezochte algemeene vergadering der Vereeniging voor Nationale Feesten is een program ontworpen voor de viering van Koninginnedag. Op dit ontwerp-program, hetwelk de goedkeuring van den Gouverneur behoeft, komen voor: roeiwedstrijd, volksspelen, vuurwerk en feesten voor de kinderen van openbare en gesubsidieerde bijzondere scholen.

Dit jaar dus geen volksbal.

Voorts werd besloten om ter ere van den 50en verjaardag van H. M. de Koningin-Moeder een militaire taptoe met fakkellicht te houden in den avond van Zaterdag 1 Aug. a.s., schreef *Onze West*.

#### Minerva.

Eerlang zullen twee onzer jongens, nl. A. M. Punsellie en S. F. Duurvoort, door de Studenten-vereeniging „Minerva” naar Nederland worden gezonden, en voor rekening van genoemde vereeniging op studie gelegd. Het doet ons aangenaam aan, dit te kunnen melden en hulde te brengen aan het bestuur van die vereeniging, maar vooral aan mr. A. R. Bueno, den oprichter, schreef de *Ploeg*, een aan de belangen van den landbouw gewijd nieuw weekblad.

#### CURAÇAO.

Aan de *Vrijmoedige* ontleenen we het volgende beeld van den huidige toestand op Curaçao:

„De toestand der kolonie Curaçao is thans alles behalve rooskleurig; de oogst mislukte zoo goed als volkomen en tot overmaat van ellende daalde de prijs der hoeden, die door de bevolking gevlochten worden, aanmerkelijk. De bevolking, die in het hoedenvlechten een bestaan vond, kan de hoeden thans voor slechts 20 cents per stuk afzetten, zoodat er, na aftrek der kosten van het stroo, slechts 10 cents overblijft, te weinig om daarvoor het noodige voedsel voor één dag te kunnen kopen. De oorzaak der heerschende armoede is dus de mislukte oogst en de lage prijs der hoeden. Vele hoedenvlechtsters verklaren dan ook, dat zoo de hoeden voor f4 per dozijn verkocht konden worden, de heerschende armoede in de buitendistricten onmiddellijk zoude ophouden te bestaan. In alle richtingen ziet men thans Arabieren, op karretjes gezeten, die met droge goederen gevuld zijn, de buitendistricten rondrijden en die goederen der bevolking te koop aanbieden op een crediet van vier weken, in ruil voor stroohoeden tegen 17½ ct. per stuk. Het aanbod, om over vier weken te betalen, is verleidelijk en doet menigeen bij den Arabier goed kopen, dat dikwijls niet betaald kan worden, want men moet ook eten. De Arabier stelt zich gewoonlijk slechts met 75% winst tevreden.

De bevolking in de buitendistricten is over het algemeen zachtzinnig en gedwee, lijdt vaak, als de oogst mislukt, gebrek zonder diefstallen te plegen.

Een ingeboren vrees en eerbied voor de politie bezielt haar en het gros beseft, that it is nobler in the mind to suffer than to run to dangers of which they know not of. De massa gevoelt, dat hij, die niet weet, minder is en, wat ook de reden van zijn onwetendheid moge zijn, onderdanig moet wezen aan hen, die weten. Zij is overtuigd en rekent er ook op, dat Nederland haar te hulp zal komen als onheilen haar mochten treffen. En nu zoude die arme bevolking in de buitendistricten zoo gaarne zien, dat het hier gevestigde Bestuur ook haar, evenals de dividiv-plukkers op de Gouvernementsgronden op Bonaire, in bescherming nam en hen voor gebrek en ellende behoevde door de stroohoeden, die door haar gevlochten worden, tegen f 4 per dozijn van haar te koop en die later aan den meestbiedende weder te verkoopen. Gesteld, dat de hoeden zelfs voor iets minder dan waarvoor zij gekocht zijn, worden verkocht, dan zal Nederland voor dat klein verlies toch de zelfvoldoening smaken, de noodlijdende bevolking in de buitendistricten van een zijner koloniën voor honger en gebrek te hebben behoed.

Donkere wolken hebben zich wel is waar boven onze kolonie samengepakt en aan den horizon is nog geen enkele lichtstraal zichtbaar, doch daarom de hoop op betere tijden niet opgegeven. Curaçao heeft tijden gekend en doorworsteld, waarin men de daken van enkele huizen gelicht heeft, omdat men geen belasting betalen kon, en werd later toch weder een welvarende en bloeiende kolonie.

## Van Vreemde Koloniën.

### De inlandsche bladen in Engelsch-Indië over den heer Tilak.

Wij achten het wel de kennismaking waard, wat de inlandsche bladen van eenig gezag in Engelsch-Indië over het streven en werken schrijven van den onlangs veroordeelden nationalistischen leider Tilak.

De *Oriental Review* schreef als volgt:

„Het was niet dit of dat art. van den opruier, waardoor hij zich een vervolging op den hals haalde, maar zijn geheele leven en de toon van zijn schrijven, waardoor hij de gemeelere en harten vergiftigde van de lichtgelovige, ongeletterde en half-ontwikkelde massa. Zijn intrigues, zijn gewetenloze manieren, zijn aansporen tot ongehoorzaamheid aan de wettige overheid, zijn verderfelijke invloed op jeugdige en onervaren lieden, zijn wroeten, dit alles moet in acht worden genomen bij de beoordeeling van dit geval, en dat doende, zou hij meer dan schuldig worden bevonden aan de zwaarste aanklachten, die hem werden ten laste gelegd.

„De heer Tilak is gebleken zulk een opruier te zijn. Wij zeggen dit meer in zorg, dan in boosheid. De politieke agitatie, welke hij dreef, was er geen met wapens van wettigen politieken strijd, maar droeg een oproerig en schadelijk karakter. Tilak's artikelen vloeiden over van opruiing. Zij predikten geweld, zij spraken goedkeurend van moord en de laffe, afschuwelijke moord door middel van bommen, scheen niet alleen zijn goedkeuring weg te dragen, maar hij scheen de komst van bommen in Indië te begroeten, alsof daarmede Indië's heil zou worden bereikt. Men moet wel bedenken, dat zijn verderfelijke invloed zich deed gevoelen op de ongeletterde en half ontwikkelde massa, niet alleen in Deccan, maar in heel Indië, en het is goed, dat hij voor eenigen tijd ten minste uit zijn invloedssfeer is verwijderd; ofschoon wij weten, dat er anderen zijn, die in Tilak's geheimenissen zijn ingewijd en die reeds begonnen de verachtelijke propaganda voort te zetten. Maar het bestuur zal met deze lieden korte metten maken.”

Ten slotte schreef het blad, dat de gouverneur van Bombay er wel de man naar was, om liever Tilak en zijne medeplichtigen aan tafel te nooden, dan hen wegens opruiing te doen vervolgen. Maar hier was het niet mogelijk geweest anders te handelen dan hij deed, daar zulks zwakheid, geen fermeit zou hebben beteekend, en onverschilligheid, geen sympathie jegens de bevolking der provincie.

De *Jam-e-Jamshed* schreef:

„Gevallen! eindelijk gevallen? Deze ongelukkige Maratta, die het plan vormde om het britsche bestuur wakker te schudden door onrust te zaaien in de provincie Bombay, is eindelijk uit ons midden verdwenen. Tilak was een machtig en geleerd inlander. Niemand zal aarzelen dat te onderschrijven, maar wat voor goeds heeft die geleerdheid of zijn misbruikte energie aan het land en aan hemzelve gebracht?

Het groote werk, dat hij schreef in de gevangenis bij zijn eerste vervolging, toonde, dat hij een buitengewoon Sanskriet-geleerde en een

bekwaam schrijver was, en het is jammer, dat hij, in stede van zich een onsterfelijken naam te maken door op dien weg voort te gaan, zich in den politieken maastroom wierp. Hij, die nu een eerste plaats onder zijn landgenooten had kunnen innemen door een juist gebruik van zijn groote gaven, heeft nu door het misbruik dat hij daarvan maakte, zich de vreeselijke straf van verbanning op den hals gehaald. Tilak was een stoutmoedig zwemmer in de politieke zee, maar hij overschatte zijn kracht zoozeer, dat hij niet inzag, dat hij zich in te diep water waagde.

Ware vaderlandsliefde is eene zaak, geheel afgescheiden van de zijdeingsche goedkeuring van pogingen om zekere doeleinden te bereiken, door moorden en diergelijke zaken aan te moedigen. Tilak vergat dit. Vaderlandsliefde in Engeland en hetzelfde gevoelen, zooals men dat hier opvat, zijn geheel van elkander verschillend. Opvoeding, klimaat en toestanden zijn daar geheel anders dan hier. Indien een Indiër zoo ver gaat als een Engelsch vaderlander, moet hij de verantwoordelijkheid beseffen, die hij op zich laadt. Het is noodig te erkennen, dat Tilak, met zijn intellect, opvoeding en studie, dit verschil toch niet inzag.

Het spijt ons voor Tilak, maar hij heeft zijn eigen graf gegraven. Had hij gewild, hij zou zich een grooten naam hebben verworven als een groot vriend van deze provincie. Wij hebben medelijden met hem, maar we kunnen niet nalaten te zeggen, dat hem het lot beschoren is, dat hij volkomen heeft verdiend.”

De *Akbar-i-Soudagar* schreef:

„Wij hebben getracht het publiek gevoelen en de openbare meening in deze aangelegenheid uit te vorschen, en kwamen daarbij tot het resultaat, dat wat de midden-klasse aangaat en de groote massa van ons volk de veroordeeling en het vonnis sterk worden gegispt. Hoe dat komt, is ons een raadsel.

„Hoezeer wij grooten eerbied koesteren voor het publiek en de openbare meening, zien we ons genoodzaakt te verklaaren, dat het bestuur in de bestaande omstandigheden geen dag langer had kunnen uitstellen, zonder de beste belangen van deze provincie niet alleen, doch ook van het geheele land in de waagschaal te stellen.

„Gedurende zijn geheele journalistieke loopbaan heeft de heer Tilak, die elke gelegenheid aangreep om het bestuur en de bestuursmaatregelen aan te vallen, het nooit billijk of goed geacht om eenige bestuurshandeling goed te keuren. Door, als hij deed, een houding van voortgezette vijandschap tegen het bestuur aan te nemen, verkleinde hij het bestuur bij elken maatregel die het voorstelde, aanbeval of nam, en zijn schrijven was gemeenlijk van d'en aard, dat het het bestuur slechts aan haat en verachting kon blootstellen. Het bestuur had dezen aanhoudenden tegenstand met zeldzame lijdzaamheid en geduld gedragen, en het kan niet worden gezegd, dat het zich door eenig wraakgevoel liet leiden, toen het eindelijk, wanhopende aan eenig toegeven van zijn kant, hem voor het gerecht bracht, waar hem alle faciliteiten voor de verdediging werden verleend.

„Men kan het feit niet over het hoofd zien, dat de heer Tilak meer een afbrekend dan een opbouwend genie was.”

De *Bombay Samachar* acht de uitkomst van het geval pijnlijk, maar meent dat het moeilijk, ja, onmogelijk is om niet daarmede in te stemmen. Het was niet mogelijk een enkel woord te zeggen tegen het over den heer Tilak uitgesproken vonnis, en de veroordeeling van zijn geschriften door den rechter was niet sterker, dan zij verdienden. Die geschriften waren er op berekend meer kwaad dan goet te doen en geen waar vaderlander zou iets ter verdeliging daarvan aanvoeren.”

De *Rast Gofdar* merkte het volgende op:

„Zijn ergste vijanden kunnen hem de gaven niet ontzeggen van een machtige persoonlijkheid, die altijd indruk maken op de groote massa van lieden, die om licht en leiding vragen. In hem waren alle persoonlijke gaven vereenigd die sommige lieden tot geboren leiders stemmen, maar hij heeft die onveranderlijk, tot eigen schade en die van anderen, misbruikt en verkeerd toegepast. Wij groeien niet in zijn val, maar betreuren het alleen, dat de eerste tegen hem ingestelde vervolging hem niet wijzer heeft gemaakt. Het is onmogelijk geen medelijden te hebben met iemand, van zijn bekwaamheid en talenten, wegens het lot, dat hem ten deel viel.



Zes jaren lang zal hij nu nog slechts voortleven in de gedachten der lieden, op wie hij zulk een grooten invloed uitoefent, maar overigens zal men niet meer van hem hooren in dien tijd. Het is daarom niet de bedoeling van dit schrijven om een dood paard te ranselen, maar wij wenschten slechts op deze zaak en hare gevolgen te wijzen, op de lessen, die publicisten en sprekers daaruit kunnen trekken, die door hem werden geïnspireerd."

De *Sanj Vartman* meende, dat het beter ware geweest om de zaak tegen Tilak niet aanhangig te maken, maar hem eenvoudig te verbannen in het belang der rust en goede orde, evenals indertijd met Lala Lajpatrai was geschied. Nu evenwel de vervolging werd ingesleurd, moet het blad erkennen, dat, hoezeer de uitkomst pijnlijk en betreuenswaardig is, niet kan worden gezegd, dat het vonnis onrechtvaardig is.

De *Indian Spectator* schreef o.a. het volgende: „De heer Tilak is tot zes jaren ballingschap veroordeeld. Indien de berichten betreffende den staat van zijn gezondheid juist zijn, wat gelukkig niet het geval schijnt te wezen, zou de straf tengevolge kunnen hebben, dat hij niet alleen uit Indië werd verbannen, maar ook buiten de grenzen dezer wereld. Dat moet zwaarder wegen bij het bestuur dan bij een gerechtshof. Zou zich zulk eene tragedie voordoen, dan zou zulks door heel Indië ongewenschte gevolgen kunnen te voorschijn roepen, en het ware dus voorzichtig van het bestuur om zorgvuldig te doen onderzoeken, welke gevolgen de verbanning voor de gezondheid van den heer Tilak had kunnen hebben. Had hij zich niet reeds te voren schuldig gemaakt aan het schrijven van opruiende taal, dan zouden wij in overweging hebben gegeven hem reductie of remissie van straf te verlenen. Maar dit is de tweede maal, dat hij schuldig werd bevonden, en nu kan slechts de staat van zijn gezondheid, niet berouw, in de eerste plaats in aanmerking komen als reden van clementie."

Het blad wijst er voorts op, dat de groote omhaal van woorden bij zijne verdediging niet in staat was om te gelooven, dat zijn onschuld bij den heer Tilak zelven zou vaststaan.

Het betreurt evenwel de houding van sommige engelsch-indische bladen, die op een streng vonnis aandrongen:

„Met alle fouten van een volksman, is de heer Tilak nog een geleerde, en dit mag de reden geweest zijn, waarom hij voor gevangenisstraf werd gevrijwaard. Wat ook het verschil van mening moge zijn, men kan geen weerstand bieden aan het gevoel van mededoogen met dezen bekwamen, stoutmoedigen publicist."

Ten slotte gaf ook de *Indian Social Reformer* uiting aan een gevoel van medelijden met den heer Tilak, wat evenwel niet wegnam, dat het blad de tegen hem ingestelde vervolging goedkeurde:

„Wij hebben het tevoren gezegd en herhalen het, dat wij het niet in het bestuur kunnen afkeuren, dat het de oproerwet toepast op hen, die het voortdurend bij het volk in discredit brengen. Vrijheid van drukpers is een gift van het britsch gezag. Zij bestond niet vóór de instelling van dit gezag, en zij bestaat nu nog niet in de inlandsche staten, zelfs niet in de meest verlichte. Behalve het kwaad, dat er door wordt gesticht, is het, naar onze meening, iets onnoembaar laags in, om van die gift in hoofdzaak gebruik te maken om den gever te verkleinen."

## Oost- en West-Indisch literatuur overzicht.

Bijdrage tot de kennis onzer koloniale politiek der laatste twintig jaren, door F. Fokkens.

I. *De particuliere Landerijen bewesten de Tjimanoeek's-Gravenhage*, M. M. Couvée 1908 80.

De heer Fokkens zegt in zijn Inleiding van dit werkje (het eerste eener reeks van tien):

„Gedurende de laatste twintig jaren publiceerde ik tal van artikelen omtrent verschillende koloniale onderwerpen in dagbladen en tijdschriften, dan wel afzonderlijk, of hield lezingen daarover op vergaderingen van onderscheidene genootschappen en vereenigingen.

Dank zij de langzaamheid, waarmede hervormingen in Indië plegen, althans plachten, tot stand te komen, zijn de meeste dier artikelen vrijwel „up to date" gebleven.

De voornaamste er van geef ik hier weer, bijgewerkt tot op den huidigen dag, vormende zij aldus met elkaar een beeld van de politiek, die ten aanzien onzer Oost-Indische koloniën in

genoemd tijdsverloop is gevolgd geworden."

Nu, het thans door den schrijver het publiek aangeboden vraagstuk der particuliere landerijen is zeker wel „up to date." De mislukte pogingen van Minister Fock tot aankoep der landerijen liggen immers nog versch in het geheugen? Uit den aard der zaak brengt de heer Fokkens deze kwestie eveneens aan de orde in zijne studie. Hiermede zegt hij — doelende op eene onteigening, die zich billijkerwijze over alle landerijen tegelijk zou uitstrekken — „zullen echter zeer veel millioenen gemoed zijn, en een voorstel om daartoe eene leening te sluiten, zal ongetwijfeld afstuiten op de overweging, of het wel oorbaar is zooveel geld in het belang van 1½ millioen Inlanders te besteden, waar de economische toestand van ruim 26 millioen hunner rasgenooten zoo dringend verbetering behoeft."

Volgens schr. blijft er dus niets anders over dan zich „voorshands met een minder kostbaar middel tevreden te stellen, nl. met onteigening van die landheerlijke rechten, welke in 't bijzonder aanleiding geven en hebben gegeven tot vexatie van de opgezetenen." In de eerste plaats behooren daartoe de heerendiensten, zegt hij, omdat, ook al zouden deze weinig of geen aanleiding tot vexatie geven, zij toch het eerst voor afschaffing aan de beurt komen omdat het tot hun vollen omvang (52 dagdiensten 's jaars) laten bestaan dier diensten ten behoeve van particulieren, een absurditeit is, waar de Regering gemeend heeft ze voor Haar zelf (in de Gouvernementslanden) tot een minimum te moeten terugbrengen en zoo spoedig mogelijk geheel af te schaffen, wijl een belasting in arbeid niet meer in het kader van onzen tijd past.

De heer Fokkens is dan ook van meening dat „de konsekwente toepassing van ons koloniaal stelsel van de laatste twintig jaar derhalve dwingt tot de spoedige onteigening op de particuliere landerijen van „het recht van den landheer om heerendiensten te heffen."

Wij mogen hier niet dieper op de beschouwingen van den schrijver ingaan, welke ons zeer belangrijk toeschijnen en waarop we gaarne de aandacht vestigen.

### De Zuidwest Nieuw-Guinea-expeditie van 1904—1905.

Leiden, E. J. Brill. 1908, 8°.

Eindelijk is dan het werk, de resultaten der Nieuw-Guinea expeditie van 1904—05 bevattend, verschenen. Het moet erkend worden, dat deze uitgave van het Kon. Nederlandsch Genootsch. ook wat uiterlijk betreft, een gunstigen indruk maakt. Fraai gebonden, voorzien van tal van platen, illustraties en kaarten, welke tot den allerlaatsten tijd zijn bijgewerkt, doet het den samenstellers en drukker alle eer aan. Wel is waar is het werk uit geographisch oogpunt beschouwd eigenlijk eene gedeeltelijke mislukking, omdat de ontdekking van het sneeuwgebergte bij genoemde expeditie het hoofddoel was, doch niettemin bevat het in veel opzichten toch verassende en veel nieuwe dingen. De inhoud bestaat uit een inleiding van den heer G. P. Rouffaer. Daarop volgt het algemeen verslag van den leider der expeditie, den heer Posthumus Meyjes, waarbij zich aansluit het merkwaardige, prettig geschreven verslag van kapitein Rochemont, die aan den heer P. M. werd toegevoegd. Verder verleenden hunne medewerking Dr. J. W. R. Koch (wiens aantekeningen reeds te voren 't licht zagen, n.l. als onderwerp voor zijn proefschrift), C. Moerman, prof. Dr. C. Bhoem, J. Seyne Kok en Dr. N. Adriani, Dr. Th. Valetan, P. Cameron en Dr. H. van Weele.

Wij hebben de overtuiging dat het boek, ook al ligt de expeditie reeds ruim een drietal jaren achter ons, met graagte zal worden ontvangen.

**Jaarboek voor Suikerfabrikanten op Java. 13e jaargang. 1908 - 1909.** Met kaart aangevende de ligging der suikerfabrieken van Java en Madoera. Amsterdam, J. H. Bussy. 1908. 80.

Voor de talrijke geïnteresseerden bij de suikerindustrie op Java (om welke reden in den titel Madoera wordt genoemd, begrijpen we niet; immers bevinden zich daar geen suikerfabrieken?) maken wij melding van de verschijning — zoeven — van dit nuttige werk, dat op alle vragen, de industrie betreffende, het antwoord geeft.

De omvang dier industrie moge blijken uit het feit, dat zich op Java niet minder dan 178 suikerfabrieken bevinden, en wel in de res. Besoeki 11; Pasoeroean 29; Soerabaja 38; Kediri 19; Madioen 6; Semarang 12; Soerakarta 15;

Djakjakarta 16; Banjoemas 5; Pekalongan 15; Cheribon 12. In West-Java, Batavia, Bantam en de Preanger Regentschappen bestaan alzoo geen suikerfabrieken volgens vorenstaand overzicht.

### De Indische Mercur. 1908. No. 32.

Onder het opschrift *Rubberscraps* geeft de heer A. H. Berkhout tal van wetenswaardigheden over de caoutchouc. Van hoeveel belang de cultuur ook voor onze Oost is, blijkt uit de navolgende aanhaling:

„Het Engelsche kapitaal, dat in caoutchouc-ondernemingen in Ned.-Oost-Indië is gestoken, bedraagt bijna 1.500.000 p. st. Bovendien kan men nog rekenen op 250.000 p. st., dat op Java opgerichte caoutchoucmaatschappen uit Engeland trokken.

Men schat op het oogenblik, dat op genoemd eiland beplant is met caoutchouc 58.000 acres, 25.000 acres op Sumatra en 7000 acres op Borneo.

Overigens bevat dit Nr. van de Mercur de navolgende bijdragen: De fransche koloniale politiek van 1798 tot 1830 (eene bespreking van het werk van P. Gaffarel, door K.) — De suikerindustrie in Argentinië, door L. de Waal. — De handelsstoestand in het Verre Oosten. — Plannen voor magneetijzerexploitatie op Java. — Natal-theeën. — Pot's chemisch technische analyse. — Het viertalig technisch woordenboek. — Invoer op Java in 1908. — Uitvoer van Java in 1908. — Kultuurberichten (bevattende de navolgende eenigermate uitvoerige mededeelingen: Regenwaarnemingen op de Sumatra-tabakslanden in Juni. — Boschbouwkundig tijdschrift „Tectona", uitgave der vereeniging van ambtenaren bij het boschwezen in Ned.-Indië. — Voor de Londensche Rubbertentoonstelling. — Rubbercultuur in Suriname.) — Kleine mededeelingen. — Financiële berichten en verslagen, benevens de overige wekelijksche rubrieken.

In de rubriek „Leestafel" wordt melding gemaakt van een nieuw periodiek in Suriname, nl. De Wloeg, Weekblad hoofdzakelijk aan den landbouw in Suriname gewijd. De redactie van de Mercur teekent aan dat het weekblaadje, onder leiding van den heer R. A. P. C. O'Ferrall, een bescheiden indruk maakt; het eerste nummer bevat in hoofdzaak wat nieuwstijdingen uit Suriname en een bijblad voor kinderen.

### Weekblad voor Indië. Jaargang 1908. No. 12.

Dit nummer bevat o. m. de navolgende bijdragen. Eene Indische millioenen-erfenis (vervolg), door Gabriël. — Het portret (met bijschrift door M. van Geuns), van den afgetreden directeur der burgerlijke openbare werken, den heer A. P. Melchior. — Een interessant artikel met afbeeldingen van de kort geleden gehouden Soerabajasche jaarmarkt, waarin de schrijver zich zeer waardeerend uit over den kunstzin, den smaak, enz. der inlanders. — Indrukken van den dag, door Corax. — Bladen uit een schetsboek. — De Hollanders aan de Malebaarkust (vervolg), door Maurits Wagenvoort. — Benevens Doodengang. Schets uit Celebes.

### Indisch Militair Tijdschrift 1908. No. 7.

Plaatsgebrek noopt ons — tot onzen spijt — te volstaan met slechts den inhoud van deze afl. weder te geven, nl.: Strategische barrières (met platen), door J. C. Pabst (vervolg en slot). — Het psychologisch moment in de oorlogvoering, door H. K. — Een vaandel voor de Maréchaussée, door v. S. — Tentransois, door Tre'fers. — Detacheering van officieren bij het leger in Ned.-Indië, door C. J. G. Kraft. — Mobilisatiebelemmeringen, door v. H. — Van alles wat. — Van vreemde legers. — Legervraagstukken in de pers. — Mededeelingen. — Boekbeoordeeling.

### Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw in Ned.-Indië. Afl. April—Mei 1908.

Het opstel, waarmede deze dubbele afl. wordt geopend, is getiteld: Opmerkingen over de suikercultuur en omtrent hetgeen gedaan kan worden, om de inlandsche bevolking in de gouvernementslanden van Java, speciaal voor zoover zij den landbouw beoefent, vooruit te brengen, door J. J. Benjamin. Het is een diepgaande studie (de overdruk, dien wij van den schrijver ontvingen, vormt op zichzelf een flink boek), waarop wij de volgende week hopen terug te komen.

Overigens bevat deze afl. de navolgende bij-



dragen: De wegen in het gewest Batavia. — De hande serisis in China. — De katoenooft in het Russische rijk. — Djatimarkt. — Productenmarkt over April en Mei 1908. — Benevens als Varia: Over de Indische ketelreglementen. — Robustakoffie. — De op.eiding voor landbouwkundige in Bengalen. — Hoe men tomaten verbouwt. — De zonneb.oem in Indië.

### Veeartsenijkundige Bladen voor Ned.-Indië. 1908. Afl. 3.

Inhoud: Nog iets over verschillende vormen van Septicaemie bij buifels, door J. C. F. Sohns. — Invloed van de castratie op de ont-wikkeling van het skelet, door M. Sausseau. — Emprosthotonus bij tetanus bij een rund, door Dr. G. A. van Lier. — Bestrijding van malleus in Ned.-Indië, door K. van der Veen. — Staat der gevallen van besmettelijke veeziekten in Ned.-Indië gedurende de maanden Nov. en Dec. 1907. — Het fokken van paarden met handels-waarde, door 't Hoen. — De verpleging van olifanten, door W. van der Burg.

### Ons Volksbestaan. Juni 1908.

In dit nummer zet Dr. F. P. H. Prick van Wely zijn van groote belezenheid getuigende artikelenreeks over „Indië als litterair wingewest” voort; voorts bevat het het vervolg van een opstel, getiteld: Het Inlandsch credietwezen voor Java.

Ten slotte laten wij volgen den inhoud van eenige periodieken, sedert ons vorig overzicht ontvangen, voor zoover deze betrekking op de Indië hebben.

### De Haagsche Zending, Aug. 1908.

Een reis naar Napoe (Midden-Ce.ebes), door zendeling Alb. C. Kruijt.

### Berichten over de Bijbelverspreiding. Juni 1908.

Overzicht over mijn werk in dienst van het Nederlandsch Bijbelgenootschap, door Dr. N. Adriani.

### Orgaan der Ned. Zendingvereeniging. Aug. 1908.

Het kerstfeest te Bandoeng, door J. Iken. — Iets over Krawang en over opium, door A. J. Blik.

### De Rijsche Zending. 1908. No. 8.

De laatste Singamangaradja (priestervorst der Bataks), door J. H. Meerwaldt (vervolg).

### Theosofisch Maandblaau voor Ned.-Indië. Jaarg. '07-'08. Afl. II.

Wat de Boroboeoeur ons leert, door D. v. H. L. — Officieel verslag van het eerste Inoische Theosofische Congres.

### Archief voor de Java-Suikerindustrie, 1908. Afl. 5 en 6.

Onderzoekingen omtrent wateraantrekking van in pakhuizen opgeslagen Java-suiker, door H. C. Prinsen Geerligts. — Vorming van saccharose uit zetmeel, door H. C. Prinsen Geerligts.

— Het gebruik van ferrocyankalium in de suikerfabriek in verband met het optreden van blauwe vlekken in afgewerkte suikers, door H. A. C. van der Jagt. — De onderlinge contrôle in het jaar 1907, door J. J. Hazewinkel. — Vergelijkende proeven omtrent gele strepen-ziekte, door J. D. Kobus.

### Der Tropenplanzer. Aug. 1908.

Reisbericht aus den Malaiischen Staaten und Niederländisch-Indien, van Dr. Hubert Winkler.

### Id. Beihefte Band IX. No. 4.

Versuche über die Verwendung von Kunstdünger in der Kultur des Kaffees, von Gustav Helmrich (mit Abbildungen).

Vervolg opgave van bladen, tijdschriften enz., welke nieuw ter lezing zijn gelegd in de Leeszaal Heulstraat 17, Den Haag, die dagelijks, Zon- en Feestdagen uitgezonderd, geopend is van 10 uur voor- tot 6 uur namiddags.

De Javabode t/m 22 Juli; Het Bat. Nieuwsblad idem; Het Nieuws van den Dag van Ned.-Indië idem; Het Soer. Handelsblad t/m 20 Juli; De Sumatrapost t/m 22 Juli; Ned.-Ind. Effectenblad Nos. 55 en 56; De Indische Mercur No. 33; Jong-Indië No. 1; Archief v/d Suikerindustrie No. 6; Idem Bijblad Nos. 21 t/m 27; Tijdschrift der Mij. van Nijverheid, Juli-afl.; Notulen van de Algemeene Vergadering van de Malangsche Landbouwvereeniging.

## Officiële Berichten.

### Uit de Javasche Courant van 17 Juli 1908. No. 57.

#### Benoemingen, enz.

#### Civiel Departement.

Ontslagen: op verzoek eervol, de adjunct-comm. bij den post- en telegraafdienst, E. E. Zeijdel; de klerk op het res. kantoor te Bandoeng, G. L. van Hutten; de klerk bij den post- en telegraafdienst, Mevr. de Wed. A. M. Wunnink, geb. Gorissen.

Belast: met de waarneming der betrekking van adjunct-inspecteur van het Inlandsche credietwezen, J. Uden Masmann.

Benoemd: tot lid van den gemeenteraad van Mr. Cornelis, H. van Strieland; tot lid van den gewestelijken raad van Banjoemas, G. J. P. du Perron; van Cheribon, Rh. Conradi; tot ingenieur B. O. W. J. A. M. van Buuren, J. R. Gaade, M. J. Rottevel en J. A. van Santwijk; bij den post- en telegraafdienst: tot kantoorchef 1e klasse, A. C. Pruys van der Hoeven; tot idem 2e klasse, W. A. S. van Hogezaand; tot commies 1e klasse, F. van Leuven en G. C. F. Hoedt; tot tijdelijk idem, J. Th. van Aarem en R. Diepenhorst.

Ontslagen: op verzoek eervol, de onder-collecteur te Tjandjoer, Mas Ranga Wira di Sastra; de assistent wedana van Wado, Mas Wangsadinata.

Benoemd: tot patih van Krawang, Raden Koesoemadipoero; tot wedono van Srandol, Raden Mas Ario Notohamidjojo; van Tenganan, Raden Said; van Ambarawa, Mas Djojo Mihardjo; tot tijdelijk Inl. Officier van Justitie met den titel van djaksa bij de proatin te Soekadana (Lampongs) Abdoellatip galar Radja Nimbang Dalam; te Kalianda, Mail galar Pasirah Batin.

Geplaatst: in het gouv. Sum. Westkust, de controleur H. E. K. Ezerman; in de res. Benkoelen, de tijdelijk met de waarneming der betrekking van tijdelijk civiel gezaghebber belaste 1e luit. der infanterie, G. Bandings.

Werkzaam gesteld: als commies op het hoofd-bureau der in- en uitvoerrechten en accijnzen, J. L. Raemdonck, D. P. R. le Grom, Mr. J. A. N. Esche, H. J. Egter van Wissekerke, C. P. Krüss; als reserve-ambtenaar, J. H. A. Nagel; als verificateur te Soerabaja, G. A. Gallas; te Batavia, C. L. Kuhr.

#### Militair Departement.

Bevorderd: tot 1e luit., de 2e luit. der artillerie, F. Stoltenhoff.

Overgeplaatst: bij den generalen staf, de majoor der infanterie, C. H. van Rietschoten.

Ontslagen: eervol uit 's lands dienst, de gewezen hulploods bij het loodswezen van Soerabaja, M. M. A. Wijnmalen, laatstelijk belast met de waarneming der betrekking van loods bij het loodswezen van de Oostkust van Borneo.

### Uit de Javasche Courant van 21 Juli 1908. No. 58.

Dit nummer bevat de Statuten van de voor den tijd van 29 jaar opgerichte vereeniging „Groot-Atjehsche Afdelingsbank”.

Zij heeft ten doel: bestrijding van den woeker; aanmoediging van spaarzin; verbetering van de financiële huishouding der Inlandsche bevolking; verbetering en uitbreiding van den landbouw, de veeteelt, de visscherij en van andere nuttige bedrijven; in het algemeen opheffing van de welvaart der Inlandsche bevolking.

Te dien einde verschaff zij:

a. bij voorkeur aan Inlanders in de Afdeling Groot-Atjeh gelegenheid tot het besparen en veilig en rentegevend belèggen van gelden;

b. bij voorkeur aan Inlanders in de genoemde afdeling tegen matige rente stoffelijke hulp voor de uitoefening, de uitbreiding en de verbetering van hun bedrijven en voor andere geoorloofde en nuttige doeleinden, een en ander zooveel mogelijk met behulp van door die personen ingelegde gelden.

#### Benoemingen, enz.

Verleend: wegens ziekte, twee jaren verlof naar Europa, aan den ass. resident van Goenoeng kidoel, W. J. H. van Rijk; idem 1 jaar aan oen onderwijzer 2e klasse, G. B. J. van Heuven.

Ontslagen: op verzoek eervol, de commies 3de klasse mej. W. E. Jacobs; de commies te Bandoeng A. F. Razoux; als procureur bij het Hoog-gerechtshof A. Waalewijn.

Benoemd: tot lid van den gewestelijken raad der Preanger-Regentschappen A. G. M. van Heumen; tot opzichter B. O. W. Th. C. Harst; tot commies te Bandoeng, J. A. van der Zijl; te Batavia, L. Feynhart; tot lid van den Raad van Justitie te Soerabaja, Mr. E. Zorab; tot vice-president, Mr. J. Barlagen Bussemaker.

Ontslagen: eervol op verzoek, de wedono van Ma'ang, Raden Ngabehi Soemoe Negro; de assistent-wedono van Kanigoro, Soemosoedirdjo; de panghoeloe's kapala van Tinggam, Lima Soerau, Goe-goe, Aoen Biroegs in de Padangsche Borenlenden.

Benoemd: tot wedono van Djember, Raden Ngabehi Tondo Soebroto; van Majang, Mas Gondoamdjojo.

#### Militair Departement.

Verleend: wegens ziekte, twee jaar verlof naar Europa, aan den 1e luit. der Inf. G. J. J. de Jongh.

Bepaald: dat de 2e luit. der Inf. R. T. Schiedeman bij het leger „voor memorie” wordt gevoerd gedurende den tijd, dat hij belast zal zijn met de waarneming der betrekking van civiel gezaghebber (fungeerend controleur) op de bezittingen buiten Java en Madoera.

## Lijst van aangekomen en vertrokken Passagiers uit en naar Oost-Indië.

Passagiers van het s.s. Sindoro; gezagvoerder N. Guthrie; van Rotterdam naar Ned.-Indië.

Te Rotterdam hebben zich ingescheept: mevrouw A. W. van den Berg—v. d. Paardt; J. A. v. d. Lee; mevrouw W. Dijkmeester—Buijs; mevrouw wed. G. D. S. A. Camphuijs en d; mej. W. Zul-ver; J. Dik; R. Kokmeijer;

naar Southampton: H. A. v. IJsselstein en echtg.; V. Noest en echtg.;

naar Lissabon: J. Schilleman; Belsky en echtg.; naar Marseille: C. de Kuijper met echtg. en 2 dochters en 1 zoon; C. van Lede; N. W. Paris; Jhr. P. Gevaerts van Simonshaven; Jhr. W. Gevaerts v. Simonshaven; L. M. Barnet Lyon, echtg. en dochter; L. van Lith; H. Smith; Professor Dr. Kaufmann.

Te Marseille zullen zich inschepen: W. J. H. v. de Poel en echtg.; mej. J. Bicker Caartin; A. F. W. Weijers en echtg.; mevr. H. G. A. Soer—Rade-maker; mevr. J. J. W. van Bennekom—Prins; E. H. Evans; W. B. van den Worm; W. C. Bonebakker met echtg. en dochter; mej. W. E. P. Boon Farber; mevr. H. Dermout—Winterberg en 1 k.; J. F. W. Winterberg; L. G. Bertsch, echtg. en dochter; Th. Wieringa; J. van Balen met echtgen.; J. N. de Jel en echtg.; H. G. Straatman; W. J. A. Jungmann; J. C. M. Stoffers; G. J. Aalbers; T. H. Brouwers; L. J. Lefebvre; Ds. P. Krul en echtgenoot; H. F. Roos en echtgenoot; A. Kort en echtgenoot.

Passagierslijst van het Nederlandsch s.s. „Wil-lis”. Kapitein M. v. d. Putte; van Batavia 23 Ju-li 1908, aankomst te Marseille 16 Augustus 1908.

Mevrouw C. M. H. A. James, geb. Ament en 3 k.; Mevrouw C. de Corte; Dr. W. R. Tromp de Haas; Mevrouw A. M. C. E. Veenhuijzen, geb. Sutherland met dochter en 2 zoons; F. H. van Kooten; A. Coomans met echtg. en 5 k.; J. C. E. Manden en echtg.; J. G. Slothouwer en echtg.; J. C. Nanning met echtg. en 3 k.; J. Plantenma; C. O. van der Plas, met echtg. en 6 k.; Mevrouw C. E. Steerhaan; Mevrouw Wed. M. M. van Blom-mestein geb. de Man en dochter; Mevrouw H. F. Enderman, geb. Ellefrinck met 3 kinderen; J. A. Vredevoogd, met echtg. en 5 k.; J. G. Mellink, m. echtg. 2 k.; G. A. C. Weehuizen; J. W. Wething-ion; J. Maas; Raden Mas Netedjiningrat; Raden Mas Koesoemo Oetojo; Ong Kie Hong; Nje King Ang; O. E. Mathiseijk; J. G. van Dam; B. Po-ver; D. Romijn; W. O. Drever; J. Schouw; benevens H. M. troepen en schepelingen.

Van Padang: Mevrouw J. G. H. Baerveldt, geb. Haver met 2 k.

Naar Padang: G. J. P. Caspersz.; H. W. Veen-huijzen; Mevrouw J. Bakker, geb. de Vries; Me-vrouw A. van Schreven met 2 k.; Mevrouw E. Neumann; H. Helb; G. V. Lettinga en E. Geng-grijp.

Passagierslijst van het s.s. „Prins der Nederlan-den”. Gezagvoerder H. J. v. d. Goot; van W.-Indië naar Amsterdam.

W. de Koning en echtgen.; mevr. J. Rodrigues; Mevrouw J. P. de Vries; Mevrouw E. de Vries; Mevrouw O. Ortiz; Mevrouw H. Ortiz; Mev-frouw J. Madura; J. A. Helling; J. Burgers; Me-juffrouw Tjon—Akiën; P. J. Mertena en echtg.; A. van Osch, echtg. en 3 k.; A. H. Polngelle; J. de Goede; B. Waagmeester en W. Manfred.

\*) gemeerkt gedebatteerd te Havre.

Passagierslijst van het S.S. „Koning Wil-lem I”, gezagvoerder H. J. Potjer, vertrokken van Batavia 16 Juli en aangekomen te Genua 10 Augustus 1908.

Te Genua hebben zich ontscheept:

Mevrouw W. A. A. van Rooij—Hilgers en 4 kinderen; A. A. B. Beijer, echtgenoot en 2 kinderen; L. M. A. Vaillant, zoon en dochter; H. Heimans, echtgenoot en 2 kinderen; A. G. Michaël; F. A. Verhoeve; A. M. Verhaar, echt-genoot en kind; M. G. G. H. Palmers en 2 kinderen; L. P. J. Vermeulen; C. V. Agerbelek, echtgenoot en 3 kinderen; P. J. G. Onnen, echtgenoot en 2 kinderen, en mevrouw A. Lindeblad; C. A. Kraaijeveld.

Van Singapore: J. Baden.

Van Sabang: J. Riemer, echtgenoot en kind; Prof. C. van Vollenhoven; W. F. van Beuning-en; K. E. van den Abeelen.

Te Amsterdam zullen zich ontschepen: Jonge-heer S. A. Meerburg; Mevrouw M. A. Meer-burg; Mr. J. H. W. B. Visser, echtgenoot en kind; W. J. Angenent; C. H. Wensel; T. C. van der Beek en echtgenoot; J. S. Moll; J. Duijvetter; G. Schut; J. Versteeg; J. E. Wan-bacq; J. J. Meijer, echtgenoot en dochter; J. H. Brugman, 7 kinderen van den heer Ottow; E. A. Luder; Jongevrouw C. Meulenhoff; Jongevrouw M. Grimm; Jonge-heer M. Alke-ma; Mevrouw M. J. Wijers—Heijblom en 3 kin-deren; H. C. Dekker; C. G. Assling, benevens Hr. Ms. troepen en schepelingen.

Van Sabang: A. C. van Ingen; Mevrouw A. C. M. Laman; Mevrouw C. Laman.



Magazijn  
„Het Anker“  
49 Veenestraat  
27 Heulstraat  
Den Haag

## Witte Goederen.

### Uitzetten voor Nederland en Koloniën

voor Heeren, Dames en Kinderen.

Vraag  
en  
Prijsopgaaf  
Zichtzending.

### J. S. DIJKHOFF,

Den Haag -:- Mauritskade 83  
Telef. Interc. 4212.

Koopt en verkoopt Effecten, vreemd Geld, verzilvert Coupons, opent Rekening-Courant tegen onderpand, incasseert Wissels en Kwitantien.

### Levensverzek. Mij. Arnhem.

Maatsch. Kap. Eén miljoen gulden (volteekend).

Bijkantoor te 's-Gravenhage: Kettingstraat 23,

Directeur W. J. FONTEIN.

Bijkantoor te Batavia: Kali Besar,

Directeur J. WILDEMAN.

### DAMES VERLANGT

ge een heldere Wasch, stuurt haar dan naar Stoom-Wasch- en Strijkinrichting

### „BLEEKLUST“

Volkomen onschadelijke behandeling door machin van 't nieuwste systeem.

BEDIENING VLUK EN ACCURAAAT  
CONDITIËN BILLIJK.

Aanbevelend, G. A. VERSTEEG,

Bleekerij „Bleeklust“,

HAASTRECHT, bij Gouda.

VACANT.

### TOKO BAHROE

Gestigd anno 1898.

Telef. Interc. 4796. A

v. Kinsbergenstr. 126 b/d Pr. Hendrikstr., den Haag.

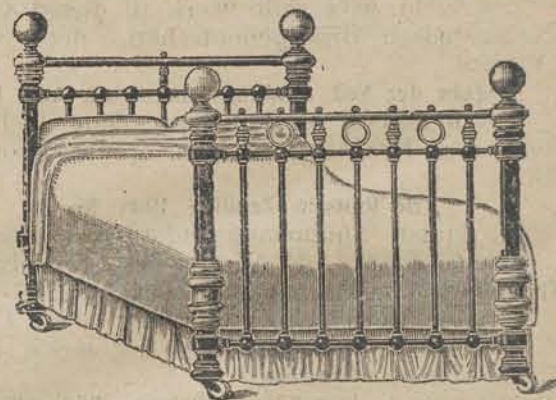
Het beste en soliedste adres voor de Indische familiën. — Export door geheel Europa. — Per S.S. „Sindoro“ weder ontvangen VERSCHIEDE KRUIDEN als volgt: laos, djahe, koenjit, temoe koentje kentjoer, Macasserolie, Ketjap-benteng, Klapperolie, goelaaren enz. enz. enz. — Directe aanvoer uit Nederl. Indië. Minzaam aanbevelend,

W. BARNAS & DIEMERS. — Importeurs.

### Th. A. A. SIMONIS

34 GROENMARKT — OVER DE — PRINSESTRAAT

TELEFOON No. 2535 □ DEN HAAG.



LEDIKANTEN, SPRING-, KAPOK- EN PAARDENHARENMATRASSEN, ETC. ETC. IN GROOTE KEUZE, BILLIJKPRIJZEN EN SOLIDE QUALITEIT.

MAGAZIJN GESLOTEN VAN HALF EEN TOT TWEE UUR.

VACANT.

N.V. Electriche Drukkerij

## „Luctor et Emergo“



Amalia van Solmsstraat 2=4,

Telephoonn. 4424

=:

Den Haag.

Gouden Medaille.

Parijs 1907



Internationale Tentoonstelling Hygiëne.

### Haargroei-middelen

merk „CRINOFLOOR“

zijn de middelen waarvan men het meest succes kan verwachten. Men vrage ter overtuiging daarvan aan, de vele attesten van herstelden, welke gaarne op aanvraag franco thuis worden gezonden. Mondeling of schriftelijk ADVIES KOSTELOOS.

C. ROMEIJN, Haarkundige, Spui 25, Den Haag.

Eenig eigenaar.

CONDITIE BILLIJK. - NAMAAK VERBODEN

Succes bijna altijd zeker.

### Dagelijksche Motorbootdienst

VAN

Den Haag-Delft en Leiden

NAAR

Utrecht vice versa.

Alle goederen worden desverkiezende aan huis afgehaald.

### WED. W.H. en G. Tetenburg

Kantoren te	{	UTRECHT, Vleutenscheweg 11, Tel. 110
		DEN HAAG, Bierkade 4, „ 98
		DELFT, Koornmarkt 61, „ 13
		LEIDEN, Utrechtsche Veer 25, „ 22

Verhuizingen en Meubeltransporten naar alle plaatsen per Schip en Tapissière.

### FRANS MIGA

MEC. DENTIST.

VAN KINSBERGENSTRAAT 78. -:- DEN HAAG.

Dagelijks te consulteeren van 9-4 voor plaatsing van

KUNSTTANDEN en GEBITTEN.

Speciale bewerking voor de Tropen.